Co-funded by
the European Union

Ghid practic

METODOLOGIE PENTRU EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ A TINERILOR

Cofinanțat de Uniunea Europeană. Totuși, opiniile și punctele de vedere exprimate aparțin doar autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat pe cele ale Uniunii Europene sau ale Fundației pentru Dezvoltarea Sistemului de Educație (FRSE). Nici Uniunea Europeană, nici FRSE nu pot fi trase la răspundere pentru acestea.

Refugee Youth Support
Community of Practice

CUPRINS

PREFAȚĂ 2
REZUMATUL EXECUTIV 5
SECȚIUNEA 1 — FUNDAMENTE: CONTEXT, CONCEPTE ȘI TEORIE 7
SECȚIUNEA 2 — METODOLOGIE CADRU: ȘAPTE METODE BAZATE PE DOVEZI 12
SECȚIUNEA 3— CAPITOLE TEMATICE: DE LA FUNDAMENTARE LA APLICAREA PE TEREN 21
SECȚIUNEA 4 — INSTRUMENTE PRACTICE: FIȘE DE LUCRU, EXERCIȚII ȘI EVALUARE 28
SECȚIUNEA 5 — RECOMANDĂRI, DIRECȚII VIITOARE ȘI BIBLIOTECĂ DE RESURSE 34
SECȚIUNEA 6 — SINTEZĂ, IMPERATIVE ȘI GHIDUL PRACTIC 38
BIBLIOGRAFIE 42

© [2026] [Fundația EFORT]

Această publicație este licențiată sub Licența Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Textul complet al licenței: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

PREFAȚĂ

Acest Ghid practic apare dintr-o convergență între urgență și oportunitate.

Urgența este empirică și umanitară. La sfârșitul anului 2024, la nivel mondial, 123,2 milioane de persoane erau strămutate forțat — echivalentul a 1 din 67 de persoane la nivel global, reprezentând cea mai mare cifră înregistrată vreodată (UNHCR, 2025a). În Europa, criza continuă a strămutărilor ucrainene — cea mai mare de pe continent de la Al Doilea Război Mondial — combinată cu un număr crescut de migranți care ajung în UE utilizând multiple rute de migrație creează cel mai complex și demografic divers mediu din istoria UE, în timp de pace, pentru educatorii, lucrătorii de tineret și practicienii care lucrează în domeniul incluziunii. Copiii și tinerii aflați în centrul acestei realități merită sisteme educaționale și medii de învățare non-formale concepute nu doar pentru a le tolera prezența, ci pentru a-i include cu adevărat, pentru a le recunoaște punctele forte și pentru a construi competențele interculturale care aduc beneficii întregii comunități.

Oportunitatea este metodologică și politică. Programul Erasmus+ 2021–2027 a făcut din incluziunea și diversitatea o prioritate transversală. Planul de Acțiune al UE privind Integrarea și Incluziunea 2021–2027, Strategia Educațională a Consiliului Europei 2024–2030 și Pactul UE privind Migrația și Azil — care va intra în aplicare deplină la 12 iunie 2026 — oferă împreună o arhitectură politică cu ambiții extraordinare. Ceea ce a lipsit nu a fost voința politică, ci capacitatea practicienilor: instrumente verificate, bazate pe dovezi, adaptate contextual, care să translateze politicile în programe educaționale și de formare.

Acest Ghid practic există pentru a oferi un răspuns adecvat pentru această lacună. Este conceput pentru atât pentru educatorii la început de drum în ceea ce privește educația interculturală cât și pentru lucrătorii de tineret cu experiență care doresc să-și aprofundeze repertoriul metodologic, pentru educatorii și facilitatorii de programe educaționale din ONG-uri care caută cadre validate și pentru echipele de proiect Erasmus+ a căror calitate a muncii depinde de facilitarea riguroasă, etică și interculturală. Este simultan un portofoliu de cunoștințe, un ghid metodologic și o bibliotecă de instrumente practice.

Echipa proiectului CoFP4RYS mulțumește educatorilor, lucrătorilor de tineret și tinerilor — inclusiv acelora dintre ei care au trăit experiența migrației forțate — a căror practică, feedback și co-creare au modelat fiecare secțiune. Cunoștințele lor sunt fundația pe care se sprijină acest Ghid practic.

Cum să folosești acest Ghid practic

Legenda Simbolurilor utilizat

Simbol	Semnificație
🔵 Pauză de reflecție	Un moment pentru a face o pauză, a reflecta asupra practicii sau a invita la discuții de grup
💡 Ponturi pentru Facilitator	Îndrumare practică de la practicieni cu experiență
📊 Dovezi științifice	Cercetare, date sau citări de politici care susțin această abordare

📋 Model / Metodă	Un instrument, șablon sau exercițiu gata de folosit
📖 Studiu de caz	Un exemplu real sau ilustrativ din practică
⚠️ Abordare informată despre traumă	O considerație critică de siguranță sau etică
🛡️ Notă etică	O considerație etică mai largă sau o notă conștientă de putere
🔗 ODD / Link Erasmus+	Legătura cu cadrele politice globale sau europene
🌐 Oportunitate de finanțare	Apel relevant pentru finanțare Erasmus+ sau UE

Modalități de utilizare — Trei moduri de a folosi acest Ghid practic

Calea A — Secvențială (recomandată pentru practicieni noi): Citiți Secțiunea introductivă → Rezumat Executiv → Secțiunea 1 (Fundamente) → Secțiunea 2 (Metode) → Secțiunea 3 (Capitole Tematice) → Secțiunea 4 (Trusă de Instrumente Practice) → Secțiunea 5 (Recomandări) → Secțiunea 6 (Concluzie). Timp estimat de citire: 6–8 ore.

Calea B — Axată pe probleme (pentru practicieni cu provocări specifice): Folosește Cuprinsul pentru a naviga direct la metoda, instrumentul sau capitolul tematic cel mai relevant pentru nevoile tale imediate. Fiecare secțiune este autonomă, cu referințe încrucișate.

Calea C — Proiectarea programului educațional (Pentru echipele de proiect Erasmus+): Începe cu Rezumatul Executiv, apoi Secțiunea 2 (Metodologia de bază), Secțiunea 4 (Trusa de instrumente practice) și Secțiunea 5 (Recomandări). Folosește Secțiunile 1 și 3 ca referință teoretică, după necesitate.

Cuprins — Prezentare generală

Secțiune	Titlu	Pagini de estimare
Secțiune introductivă	Copertă, Prefață, Cum să folosești ghidul practic	3
Rezumat executiv	Prezentare generală, concluzii cheie, apeluri la acțiune	3
Secțiunea 1	Fundamente: Context, Concepte, Teorie	12–14
Secțiunea 2	Metodologie de bază: 7 metode și instrumente de lucru	14–16
Secțiunea 3	Capitolele tematice A–E	16–18
Secțiunea 4	Set de unelte practice: șabloane, jocuri, evaluare	10–12
Secțiunea 5	Recomandări & Bibliotecă de Resurse	4–5

Secțiunea 6	Sinteză, acțiuni critice și ghidul cu instrumente	2–3
Materie secundară	Glosar, Bibliografie, Parteneri	5–6
TOTAL		~70 de pagini

REZUMATUL EXECUTIV

Cui se adresează Ghidul practic CofP4RYS

Acest Toolkit este o resursă profesională pentru oricine este implicat în educația și integrarea socială a tinerilor în contexte cultural diverse și de migrație forțată. Publicurile sale principale sunt:

- Educatori și lucrători de tineret în contexte formale și nonformale din statele membre ale UE și țările partenere
- ONG-uri și organizații ale societății civile care promovează integrarea, dialogul intercultural sau programe de sprijin pentru refugiați
- Echipe de proiect Erasmus+ care proiectează, implementează și evaluează activitățile Acțiunilor Cheie 1 și Acțiune Cheie 2 cu grupuri diverse de participanți
- Factorii de decizie, finanțatorii și liderii instituționali care caută standarde bazate pe dovezi pentru calitatea educației interculturale a tinerilor

Toolkit-ul face patru lucruri simultan:

1. Stabilește baza de dovezi pentru care educația interculturală a tinerilor este necesară, eficientă și urgentă, bazându-se pe date specifice UE privind migrația forțată, integrarea tinerilor și rezultatele educaționale (Secțiunile 1 și 3)
2. Oferă un cadru metodologic cu șapte abordări bazate pe dovezi și testate de practicieni pentru facilitarea interculturală, fiecare cu instrumente gata de utilizare (Secțiunea 2)
3. Oferă o bibliotecă practică de instrumente cu șabloane, exerciții, jocuri de simulare, instrumente de evaluare și cadre de evaluare adaptate special pentru grupuri, inclusiv tineri refugiați și migranți (Secțiunea 4)
4. Oferă recomandări specifice părților interesate și o bibliotecă de resurse recomandată și adnotată pentru dezvoltare profesională susținută și calitatea programului (Secțiunile 5 și 6)

Provocarea: De ce contează acum educația interculturală a tinerilor

Contextul strămutării globale nu devine mai simplu sau mai ușor. Până la sfârșitul anului 2024, 123,2 milioane de persoane erau strămutate forțat la nivel mondial — cea mai mare cifră înregistrată vreodată și aproape dublă față de acum un deceniu (UNHCR, 2025a). În Europa, până la sfârșitul anului 2024, un număr de 8,8 milioane de ucraineni fuseseră strămutați forțat și primiseră statut de protecție temporară în statele membre ale UE. În același timp, pe tot parcursul anilor 2024–2025, migranții din Afganistan, Siria, Africa subsahariană și alte părți au continuat să sosească în UE pe rutele Mediteraneene și Balcanice.

Copiii și tinerii constituie 41% din toți refugiații la nivel global (UNHCR, 2025a). Ei ajung în statele membre UE aducând cu sine resurse de limbă, puncte forte adaptative și — în multe cazuri — experiențe semnificative de pierdere, traumă și educație perturbată. Consecințele documentate în cazurile în care sistemele nu sunt pregătite sunt de-a dreptul îngrijorătoare: rate mai mari de abandon școlar, un nivel mai scăzut de reușită academică, izolare socială, tensiuni persistente între grupuri și compromiterea pe termen lung a integrării. În schimb, programele de educație interculturală bine concepute generează beneficii măsurabile în ceea ce privește atitudinile inter-grupuri, participarea civică, sentimentul de apartenență și bunăstarea psihologică, atât pentru tinerii nou-veniți, cât și pentru cei din comunitatea gazdă.

Concluzii și recomandări cheie

Dovezi și fundamente științifice

Cinci concluzii susținute de dovezi stau la baza designului acestui Toolkit: 1. Contactul funcționează — în condițiile potrivite. Contactul structurat între grupuri reduce prejudecățile, dezvoltă empatie și crește participarea civică — mai ales atunci când se ating statut egal, interdependență cooperativă, sprijin instituțional și obiective comune (Pettigrew & Tropp, 2006). 2. Învățarea non-formală este esențială, nu suplimentară. Educația non-formală dezvoltă competențe — participare democratică, comunicare interculturală, reziliență, încredere socială — pe care curricula formală nu le poate face în mare parte. 3. Practica informată de traumă este baza etică, nu o specializare. Crearea siguranței psihologice necesită un angajament metodologic explicit față de designul informat de traumă în fiecare sesiune (SAMHSA, 2014). 4. Conectivitatea socială conduce rezultatele integrării. O meta-analiză de referință din 2025, realizată pe 571.260 de migranți și refugiați de primă generație, a constatat că conectivitatea socială este cel mai puternic predictor al integrării de succes (Nature Communications, 2025). 5. Trei practici de învățare dezvoltă în mod fiabil competența interculturală: învățarea despre cultură, reflecția asupra culturii și interacțiunea între culturi (Tandfonline, 2025).

Trei apeluri la acțiune specifice

- Practicieni: Finalizarea instruirii informată despre traumă fundamentale în lucrul cu tinerii; utilizarea Youthpass sistematic și participativ; construirea unor căi susținute de învățare între egali, nu activități izolate
- Organizații: Trecerea de la educația interculturală proiectată la cea instituționalizată; implicarea beneficiarilor ca și co-designeri; valorificarea strategică a apelului Erasmus+ 2026 (buget de 5,2 miliarde €)
- Factorii de decizie: Finanțează programe anuale de educație interculturală pentru tineret; impun standarde de competență interculturală în formarea profesorilor și a celor care lucrează cu tineri; aliniază politica de integrare educațională cu implementarea Pactului UE privind Migrația și Azilul 2026

SECȚIUNEA 1 — FUNDAMENTE: CONTEXT, CONCEPTE ȘI TEORIE

Cum să folosești această secțiune: Această secțiune introduce raționamentul Toolkit-ului, definește conceptele sale fundamentale și prezintă Teoria Schimbării care stă la baza elaborării sale. Servește drept ancoră conceptuală pentru toate secțiunile ulterioare. Practicienii o pot citi în întregime sau pot naviga direct către subsecțiunea cea mai relevantă pentru activitatea lor curentă.

1.1 — Context și rațiune: De ce educația interculturală a tinerilor — și de ce acum

Trăim într-o eră a mobilității umane fără precedent. La sfârșitul anului 2024, se estimează că 123,2 milioane de persoane din întreaga lume au fost strămutate forțat din cauza persecuției, conflictelor, violenței și încălcărilor drepturilor omului — echivalentul a 1 din 67 de persoane la nivel global, reprezentând cea mai mare cifră înregistrată vreodată (UNHCR, 2025a). Doar în Europa, peste 13,2 milioane de refugiați erau găzduiți pe continent până la mijlocul anului 2024, dintre care peste 6,2 milioane provin din Ucraina — un conflict care, din februarie 2022, a generat cea mai mare criză de strămutări din Europa de la Al Doilea Război Mondial. Se estimează că 40% dintre toate persoanele strămutate forțat la nivel global sunt copii sub 18 ani.

Acești copii și tineri frecventează școlile, centrele pentru tineret și programe comunitare din statele membre ale UE. Ei sosesc aducând cu sine repertorii multilingve, puncte forte adaptative și — în multe cazuri — experiențe profunde de pierdere, traumă și educație perturbată. Educatorii și lucrătorii de tineret îi primesc în instituții care, în cele mai multe cazuri, nu au fost proiectate să ia în considerare prezența lor. Consecințele nepregătirii sistemelor educaționale sunt documentate și măsurabile: rate mai mari de abandon școlar, performanțe academice mai scăzute, izolare socială, tensiuni persistente între grupuri și afectarea pe termen lung a rezultatelor integrării.

Cadrul de politici publice în vigoare: Programul Erasmus+ 2021–2027 identifică incluziunea și diversitatea ca priorități transversale; Planul de Acțiune al UE privind Integrarea și Incluziunea 2021–2027 angajează statele membre UE să implementeze sisteme educaționale care răspund nevoilor specifice ale migranților și refugiaților nou sosiți; Strategia de Educație 2024–2030 a Consiliului Europei impune dezvoltarea competențelor interculturale și democratice; iar ODD-urile integrează educația interculturală ca imperativ global (ODD 4, 10, 16, 17).

Dovezi și fundametare științifică

Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene (2023) a identificat competențele interculturale și democratice ca fiind unele dintre cele mai puțin dezvoltate dimensiuni ale sistemelor educaționale ale UE, cu variații semnificative la nivel național în pregătirea cadrelor didactice și sprijinul instituțional. Diferența dintre ambiția politică și realitatea din clasă este bine documentată — iar reducerea acestei diferențe necesită resurse structurate, orientate către practicieni, exact de tipul pe care le oferă acest Toolkit.

ODD / Link Erasmus+

Acest Ghid practic se încadrează clar în ODD 4 (Educație de calitate — incluzivă și echitabilă), ODD 10 (Reducerea inegalităților), ODD 16 (Pace, Justiție și Instituții Puternice) și ODD 17 (Parteneriate pentru Obiective).

1.2 — Concepte cheie: Un vocabular fundamental

Precizia terminologică contează în educația interculturală — atât pentru rigoarea conceptuală, cât și pentru practica etică.

Multiculturalism vs. Interculturalism

Multiculturalismul descrie o condiție socială și politică: coexistența mai multor grupuri culturale într-un spațiu social comun. Ca paradigmă educațională, a fost criticată pentru riscul reificării culturilor ca entități fixe, limitate — "celebrând diferența" în moduri care pot întări stereotipurile și pot lăsa structurile de putere neexaminate (Meer & Modood, 2012). Schimbarea de paradigmă către interculturalism reprezintă un progres metodologic și etic: în loc să recunoască doar diferențele culturale, interculturalismul pune în prim-plan interacțiunea, dialogul și transformarea reciprocă ca procese prin care se construiește coexistența autentică. Educația interculturală nu descrie pur și simplu diversitatea — construiește activ competențele necesare pentru a naviga și a contribui la ea.

Migrație forțată, refugiați și termeni conexi

Termen	Definiție	Cadrul legal
Refugiat	O persoană care a fugit de persecuție pe baza rasei, religiei, naționalității, grupului social sau opiniei politice	Convenția ONU privind refugiații din 1951 (art. 1A); Directiva UE privind calificările 2011/95/UE
Solicitant de azil	O persoană care a depus o cerere de azil și a solicitat protecție protecție internațională așteaptând o decizie în acest sens	Directiva UE privind Procedurile de Azil 2013/32/UE
Protecția subsidiară	Protecție pentru cei care se confruntă cu prejudicii grave neacoperite de Convenția din 1951	Directiva privind calificările, art. 15
Persoane Strămutate Intern (IDP)	O persoană strămutată în propria țară, fără a traversa o graniță internațională	Principiile Directoare ale ONU privind Strămutarea Internă (1998)
Protecție temporară	Un statut de urgență specific UE pentru situații de aflux masiv — activat pentru sosirile de ucraineni din martie 2022	Directiva UE privind protecția temporară 2001/55/CE
Persoană apatridă	O persoană care nu este cetățeanul vreunui stat	Convențiile privind statutul apatrizilor din 1954 și 1961

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> Aceste categorii nu sunt doar administrative — ele au consecințe reale asupra accesului indivizilor la servicii, dreptul la muncă și educație, precum și asupra sentimentului psihologic de siguranță și permanență. Practicienii ar trebui să fie conștienți de statutul legal al participanților fără a-l transforma într-un identificator central și nu ar trebui niciodată să impună dezvăluirea statutului legal ca și condiție pentru participare.

Competență interculturală

Competența interculturală este abilitatea de a comunica și de a interacționa eficient și adecvat cu persoane din medii culturale diferite. Ea cuprinde cunoștințe (despre culturi, sisteme, istorie), atitudini (deschidere, curiozitate, toleranță la ambiguitate), abilități (ascultare, percepție a perspectivelor, mediere) și reflecție critică (conștientizarea propriilor presupuneri și prejudecăți culturale). Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică (CDC) al Consiliului Europei (2018) oferă cel mai cuprinzător și aplicabil operațional cadru pentru competența interculturală în contexte educaționale europene, identificând 20 de competențe în patru domenii: Valori, Atitudini, Abilități și Cunoaștere/Înțelegere Critică.

Învățare non-formală (NFL)

Învățarea non-formală este o învățare intenționată și organizată care are loc în afara curriculei educaționale formale. Este voluntară, centrată pe cursant și concepută în jurul unor rezultate pe care educația formală adesea nu le poate prioritiza: participare democratică, coeziunea socială, inteligență emoțională și competență interculturală. Comisia Europeană și Consiliul Europei au dezvoltat împreună sistemul Youthpass pentru a recunoaște și valida competențele dezvoltate prin activități Erasmus+ de învățare non-formală — un instrument de o valoare deosebită pentru tinerii refugiați și migranți care pot nu avea acces la acreditări formale.

Integrare și apartenență

Integrarea în acest Toolkit nu este înțeleasă ca asimilare — în care noii veniți adoptă cultura țării gazdă în detrimentul propriei lor culturi— ci ca un proces bidirecțional de adaptare și schimb reciproc, în care atât societățile primitoare, cât și noii veniți sunt schimbați de această întâlnire (Ager & Strang, 2008). Apartenența este înțeleasă ca o stare psihologică subiectivă: un sentiment de a conta, de a fi cu adevărat apreciat și conectat în cadrul unei comunități. Cercetările arată constant că apartenența — nu simpla prezență — este predictorul rezultatelor pe termen lung pentru bunăstare și integrare (Nature Communications, 2025).

1.3 — Cadru teoretic: arhitectura conceptuală a Toolkitului

Acest Toolkit se bazează pe un cadru teoretic integrat care cuprinde șase corpuri interconectate de cercetare.

1.3.1 Ipoteza contactului și dezvoltarea acesteia

Ipoteza contactului aparținând lui Gordon Allport (1954) spune cum contactul pozitiv între grupuri reduce prejudecățile pe patru paliere: statut egal, interdependență cooperativă, sprijin instituțional și obiective comune. Meta-analiza de referință a lui Pettigrew și Tropp (2006), realizată pe 515 studii și peste 250.000 de participanți, a confirmat că, contactul reduce semnificativ prejudecățile — cu efecte mult mai puternice atunci când condițiile lui Allport sunt îndeplinite. Aceste fundamente științifice oferă justificarea fundamentală pentru structurarea activităților educaționale interculturale în jurul unei interacțiuni intergrupale semnificative, cu statut egal, mai degrabă decât doar transferul de informații.

1.3.2 Teoria învățării experiențiale

Ciclul de învățare experiențială al lui David Kolb (1984) — Experiență Concretă → Observație Reflexivă → Conceptualizare Abstractă → Experimentare Activă — arată cum cunoașterea se construiește prin acțiune și reflecție, nu prin transmitere. Pentru educația interculturală, aceasta înseamnă că activitățile

fără reflecție structurată nu produc învățare, iar calitatea debriefing-ului este la fel de importantă ca și calitatea activității în sine. Toate instrumentele și metodele din acest Toolkit sunt concepute într-un arc de învățare experiențială.

1.3.3 Practică informată de traumă

Cadrul bazat pe cele șase principii ale îngrijirii informate despre traumă elaborat de SAMHSA (2014) — Siguranță; Încredere și transparență; Sprijin între egali (Peer Support); Colaborare și reciprocitate; Abilitare, exprimare și alegere; precum și Aspecte culturale, istorice și de gen — oferă arhitectura etică și operațională pentru lucrul cu tinerii refugiați și strămutați. Fiecare decizie de proiectare din acest Ghid practic de instrumente este modelată de aceste principii.

1.3.4 Cadrul CDC al Consiliului Europei

Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultura Democratică (Consiliul Europei, 2018) este cadrul european pentru dezvoltarea competențelor interculturale și democratice. Cele 20 de competențe ale sale — grupate în Valori, Atitudini, Abilități și Cunoaștere/Înțelegere Critică — oferă arhitectura competențelor pe baza căreia metodele și instrumentele din acest Ghid practic sunt cartografiate și evaluate.

1.3.5 Designul Universal pentru Învățare (UDL)

Designul Universal pentru Învățare (CAST, 2018) oferă un cadru pentru pregătirea incluzivă a sesiunilor, asigurând multiple mijloace de reprezentare, acțiune și exprimare, și implicare. În mediile interculturale pentru tineret, UDL se traduce prin oferirea de formate multilingve și vizuale; oferirea mai multor căi de demonstrare a înțelegerii; și realizarea de activități care se bazează pe cunoștințe culturale variate ca puncte de plecare la fel de valide.

1.3.6 Dezvoltare Comunitară Bazată pe Resurse

Abordarea bazată pe resurse (Kretzmann & McKnight, 1993) pune în prim-plan ceea ce dețin comunitățile și indivizii, nu ceea ce le lipsește. În educația interculturală a tinerilor, aceasta înseamnă proiectarea unor programe care recunosc tinerii refugiați și migranți ca resurse culturale — aducând cunoștințe, limbi și perspective care îmbogățesc întregul grup — mai degrabă decât ca pe o povară sau problemă care trebuie rezolvată. Această orientare este etică, bazată pe dovezi și produce rezultate de învățare mai bune.

1.4 — Teoria schimbării

Teoria Schimbării

DACĂ educatorii și lucrătorii de tineret sunt echipați cu metode și instrumente interculturale bazate pe dovezi, informate despre traumă și orientate spre resurse; **ȘI DACĂ** aceste metode sunt implementate în cadrul unor programe structurate, susținute și de lungă durată, care asigură un contact intercultural de pe poziții de egalitate; **ȘI DACĂ** mediile instituționale sprijină în mod activ învățarea interculturală; **ATUNCI** participanții — atât cei nou-veniți, cât și tinerii din comunitatea gazdă — își vor dezvolta competențe interculturale măsurabile, conectarea socială și sentimentul de apartenență; **IAR** aceste rezultate vor contribui la îmbunătățirea reușitei academice, a participării civice, a bunăstării psihologice și a rezultatelor integrării pe termen lung; **ȘI, prin extindere la nivel general**, la crearea unor societăți europene mai coezive, incluzive și democratice.

Cele trei condiții care fac posibilă această schimbare:

1. La nivel individual: Participanții dezvoltă atitudini interculturale, abilități și reflecție critică prin experiențe interculturale directe, cu statut egal
2. La nivel de program: Facilitatorii aplică metode bazate pe dovezi, cu consecvență, respectând principiile etice și o reflecție continuă asupra calității
3. Nivel sistemic: Instituțiile educaționale, organizațiile de tineret și factorii de decizie creează medii favorabile — prin formare, resurse și aliniere politică — care susțin condițiile pentru învățarea interculturală în timp

Pauză de reflecție

Înainte de a citi mai departe, gândiți-vă: care dintre aceste trei niveluri reprezintă cea mai mare provocare în contextul dumneavoastră actual? Ce ar trebui să se schimbe — în practica dumneavoastră, în designul programului sau în mediul instituțional — pentru a întări acest nivel?

SECȚIUNEA 2 — METODOLOGIE CADRU: ȘAPTE METODE BAZATE PE DOVEZI

Această secțiune prezintă șapte abordări metodologice fundamentate pe dovezi științifice care formează coloana vertebrală pedagogică a educației interculturale a tinerilor. Fiecare metodă se bazează pe teorie consacrată, susținută de cercetări actuale și tradusă în instrumente concrete, pregătite pentru practicieni. Împreună, ele constituie un repertoriu flexibil pe care educatorii, lucrătorii de tineret, personalul ONG-urilor și echipele de proiect Erasmus+ îl pot folosi, combina și adapta nevoilor specifice ale grupurilor culturale mixte — inclusiv participanților cu experiență trăită a migrației forțate.

Toate cele șapte abordări sunt fundamentate pe Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică (CDC) al Consiliului Europei și de cele patru priorități generale ale Programului Erasmus+ 2021–2027: incluziune și diversitate, cetățenie activă și participare democratică, tranziție verde și transformare digitală.

Metoda 1 — Dialogul Intercultural (ICD) ca practică pedagogică

1A. Fundamentare teoretică

Dialogul Intercultural (ICD) este atât o viziune politică, cât și o metodologie educațională. Documentul fundamental de politică rămâne Cartea Albă a Consiliului Europei privind Dialogul Intercultural: Să trăim împreună ca egali în demnitate (2008), care a stabilit ICD ca principalul cadru pentru gestionarea diversității culturale în 47 de state membre. Cartea Albă definește dialogul intercultural ca "un schimb deschis și respectuos sau o interacțiune între indivizi, grupuri și organizații cu diferite fundaluri culturale sau viziuni asupra lumii."

O distincție conceptuală centrală stă la baza ICD ca pedagogie: diferența dintre dialog, dezbatere și discuție. Unde dezbaterea pune pozițiile una împotriva celeilalte într-o structură adversarială, dialogul cultivă o poziție dialogică — o disponibilitate de a fi cu adevărat schimbat prin întâlnirea cu perspectiva altuia. Tinerii refugiați și migranți care navighează în medii gazdă ostile sau indiferente au învățat adesea să apere pozițiile ca strategie de supraviețuire. Facilitatorii care înțeleg poziția dialogică creează activ condiții prin care aceste apărări pot fi coborâte în siguranță.

> **Dovezi științifice**
>
> Ancora teoretică este Ipoteza Contact a lui Gordon Allport (1954), confirmată de meta-analiza lui Pettigrew și Tropp (2006), care cuprinde 515 studii și peste 250.000 de participanți: contactul între grupuri reduce semnificativ prejudecățile — în special atunci când se ating statutul egal și structurile de cooperare.

1B. Principii de bază și mentalitatea facilitatorului

Statut egal și structuri colaborative: Facilitatorii construiesc în mod activ interacțiuni bazate pe statut egal prin compoziția mixtă a grupurilor, rotația rolurilor și activități care valorizează în mod egal contribuția fiecărui participant. Această abordare este esențială pentru a neutraliza ierarhiile sociale implicite și pentru a asigura o participare echitabilă.

Gestionarea asimetriilor de putere: În grupurile care includ atât tineri refugiați/migranți, cât și colegi din comunitatea gazdă, limba, statutul juridic, cunoștințele culturale locale și background-ul educațional se distribuie inegal. Facilitatorii pricepuți numesc aceste dinamici în loc să le ignore.

Umanitatea culturală (Cultural humility) — un proces continuu, bazat pe autoreflecție, de recunoaștere a propriei poziționări culturale — este mai generativă decât „cunoașterea culturală” statică. Scopul nu este de „a învăța despre” o cultură, ci de a rămâne cu adevărat deschis în fața interacțiunii cu aceasta (Tervalon & Murray-García, 1998).

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> Mulți participanți refugiați au trecut prin experiențe — controale la frontieră, interviuri pentru azil, centre de primire — unde dialogul nu era sigur. Facilitatorii ICD trebuie să construiască siguranță psihologică înainte de a iniția dialogul, prin construirea încrederii, acorduri clare de confidențialitate și permisiunea explicită care să fie verificată tot timpul.

1C. Practici și instrumente cheie

Instrumentul 2.1.1 — Protocolul Cercului de Dialog

Element	Descriere
Scop	Discuție structurată privind participarea egală pentru grupuri de 8–20 de persoane, indiferent de medii culturale
Durata	60–90 minute
Materiale	Scaune în cerc, subiectul de discuții, cardul cu întrebări, cronometrul
Pasul 1 — Runda de deschidere (10 min)	Fiecare participant răspunde pe scurt la o întrebare cu miză redusă: "Împărtășește un cuvânt care să descrie cum te simți fiind aici astăzi."
Pasul 2 — Introducerea subiectului (10 min)	Facilitatorul prezintă un stimul (imagine, text scurt sau scenariu/ poveste despre experiențe trăite). 2 minute de reflecție tăcută.
Pasul 3 — Prima rundă de dialog (25 min)	Întrebare deschisă: "Ce trezește asta în tine?" Subiectul de discuție trece. Facilitatorul ascultă, NU evaluează sau redirecționează.
Pasul 4 — Întrebări reflexive (20 min)	2–3 întrebări care aprofundează subiectul. Grupurile răspund între ele (nu doar facilitatorului).
Pasul 5 — Runda de închidere (10 min)	Fiecare participant completează: "Ceva ce reținn din această conversație este..."
Adaptări pentru participanții refugiați	Folosește indicații vizuale. Asociază participanți multilingvi. Evită întrebările legate de statutul legal.

Instrumentul 2.1.2 — Exercițiu de cartografiere a aisbergului cultural

Bazat pe metafora aisbergului cultural a lui Edward T. Hall (1976) — care distinge între cultura vizibilă (mâncare, îmbrăcăminte, limbă) și cultura invizibilă mai profundă (valori, presupuneri, credințe despre autoritate și gen) — acest exercițiu dezvoltă conștientizarea de sine culturală și curiozitatea.

Pași: (1) Fiecare participant primește un șablon de aisberg. Deasupra liniei de plutire: "Scrie/desenează aspecte ale culturii tale pe care alții le pot vedea ușor." Sub linia de plutire: "Scrie/desenează credințe sau valori care îți modelează comportamentul, dar sunt rareori vizibile." (2) În perechi, alcătuite din persoane din diverse medii culturale, împărtășește un element din fiecare zonă. (3) Debrief în cadrul grupului: Ce te-a surprins? Ce presupui că împărtășesc ceilalți și ce presupui că nu împărtășesc?

> **Pont pentru Facilitator**
>
> Prezintă asta ca pe o curiozitate, nu ca pe o judecată. Spune explicit: "Nu există răspunsuri corecte sau greșite. Cu toții învățăm despre noi înșine și unii despre alții."

Instrumentul 2.1.3 — Metodologia conversației în acvariu

Un schimb structurat între grupuri, în care un grup interior (de obicei 4–6 participanți) discută o întrebare în timp ce un inel exterior observă, apoi inversează. Această metodă creează un spațiu pentru amplificarea vocii, deosebit de valoroasă atunci când participanții tineri refugiați sau migranți pot ezita să vorbească în contexte de grup complet.

> **Notă etică**
>
> Nu atribui niciodată participanți grupului interior pe baza statutului lor de refugiat/migrant ca o modalitate de a "reprezenta" acea identitate. Participarea în grupul interior trebuie să fie întotdeauna voluntară.

1D. Dovezi și rezultate

> **Dovezi științifice**
>
> O analiză din 2024 publicată în Frontiers in Psychology a constatat că programele structurate de contact intergrup, atunci când sunt implementate cu sprijin instituțional și politici clare anti-discriminare, au produs progrese măsurabile în atitudinile intergrupurilor în rândul studenților din medii refugiate și al colegilor lor. ICD se aliniază direct cu Competența Cheie Erasmus+ 6: Conștientizare și Exprimare Culturală și cu ODD 16 (Pace, Justiție și Instituții Puternice).

Metoda 2 — Proiectarea învățării non-formale (NFL) pentru incluziune

2A. Ce face ca învățarea să fie non-formală?

Învățarea non-formală (NFL) este învățare intenționată și planificată care are loc în afara curriculei formale. Este voluntară, centrată pe elev și concepută în jurul unor rezultate pe care educația formală adesea nu le poate prioritiza. Triunghiul NFL se bazează pe: învățare experiențială (Kolb, 1984); participare democratică; și recunoaștere și validare — ultima componentă fiind operaționalizată prin Youthpass.

Pentru tinerii refugiați și migranți, Youthpass este deosebit de valoros: oferă dovezi portabile, recunoscute internațional, ale învățării care nu depind de acreditări formale, pe care mulți refugiați le-

au pierdut sau nu pot accesa. Strategia Erasmus+ pentru Incluziune și Diversitate (2021–2027) vizează explicit persoanele cu "diferențe culturale" ca grup prioritar.

2B. Proiectarea sesiunilor NFL incluzive

Designul Universal pentru Învățare (UDL) funcționează pe trei dimensiuni: multiple mijloace de reprezentare (modul în care este prezentat conținutul); multiple mijloace de acțiune și exprimare (modul în care cursanții demonstrează învățarea); și multiple modalități de implicare (modul în care cursanții sunt motivați). Facilitarea adaptată la diversitatea lingvistică necesită: colaborarea cu interpreți comunitari calificați; utilizarea metodelor vizuale și participative pentru a reduce dependența de limbă; punerea la dispoziție a „pereților de cuvinte” (word walls) multilingvi; și valorizarea explicită a multilingvismului ca resursă.

2C. Tipologii de activitate și secvențiere

Fază	Scop	Exemple de tipuri de activități
Încălzire/Construirea încrederii	Reducerea anxietății; stabilirea regulilor de grup	Jocuri cu nume, activități de mișcare, sugestii de împărțire în perechi
Explorare	Introduceți conținutul tematic în mod experiențial	Aisberg cultural, povestire, simulare
Aprofundare	Experiența în proces; construirea înțelegerii conceptuale	Cercuri de dialog, cartografiere corporală, reflecție structurată
Transfer	Conectează învățarea cu viețile și viitorul participanților	Planificarea acțiunilor, documentarea portofoliului, Youthpass
Închidere	Recunoașteți învățarea; susțineți comunitatea	Runde de apreciere, ritualuri de grup, angajamente ulterioare

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> Simularea și activitățile de joc de rol implică riscuri specifice pentru participanții refugiați care este posibil să fie trăit și trecut deja prin scenariile simulate propuse (treceri de frontieră, separare de familie). Introduceți întotdeauna cu o explicație clară a scopului, oferiți opțiuni de renunțare și asigurați-vă că faceți un debriefing riguros.

Metoda 2.2.1 — Instrumentul Pânză de Design pentru sesiuni NFL

Design Element	Întrebări de răspuns
Obiective de învățare	Ce vor ști, ce vor putea face sau ce vor aprecia participanții diferit după această sesiune? (Folosiți limbajul competențelor CDC)
Profilul grupului	Vârstele, mediile culturale, limbile, mobilitatea, nevoi cunoscute legate de traumă?

Activitate de deschidere	Cum vei construi siguranța și conexiunea în primele 10 minute?
Metoda de bază	Care dintre cele 7 metode este principală? Care este secundară?
Sincronizare	Cât durează fiecare fază? Unde sunt pauzele naturale de energie?
Materiale	Ce materiale vizuale, multilingve sau accesibile sunt necesare?
Evaluare	Cum vei ști că a avut loc învățarea? Youthpass? Provocări la reflecție?
Plan de rezervă	Ce se întâmplă dacă temperatura emoțională crește neașteptat? Cine este persoana de sprijin?

Metoda 3 — Învățare experiențială și ancorată în comunitate

3A. Învățarea prin a face și a fi

Bazată pe filosofia lui John Dewey — "învățarea prin acțiune" — învățarea experiențială susține că cunoașterea este construită prin experiență directă, reflecție critică și aplicare. Ciclul de învățare experiențială al lui Kolb (1984) formalizează acest lucru în patru etape: Experiență Concretă → Observație Reflexivă → Conceptualizare Abstractă → Experimentare Activă. Educația ancorată în comunitate extinde acest lucru în peisajul geografic și social al participanților. Când tinerii refugiați și migranți sunt recunoscuți ca locuitori ai locului, nu ca prezențe temporare, metodele ancorate în comunitate devin acte de apartenență.

Instrument 2.3.1 — Cartografierea resurselor comunității

Strat	Ce să cartografiezi	Metodă
Resurse fizice	Parcuri, spații comunitare, situri culturale	Plimbare pe jos + documentare fotografică
Resurse instituționale	Biblioteci, școli, cluburi sportive, ONG-uri	Interviu de grup + hartă digitală a locațiilor
Resursele oamenilor	Abilități, cunoștințe, abilități lingvistice	Activitatea pieței de competențe
Resurse culturale	Tradiții culinare, muzică, povești, practici sezoniere	Perechi de istorie orală între grupuri culturale
Resurse și conexiune	Relațiile existente dintre membrii comunității	Exercițiu de cartografiere a rețelei

Instrumentul 2.3.2 — Protocolul Photovoice

Photovoice (Wang & Burris, 1997) este o metodă participativă de cercetare-acțiune în care membrii comunității folosesc fotografia pentru a-și documenta propriile experiențe, apoi analizează imaginile prin dialog facilitat pentru a genera cunoștințe și advocacy.

Proces în 7 pași: (1) Stabilirea scopului; (2) Etică și consimțământ (asumarea propriei povești pentru participanți); (3) Instruire tehnică; (4) Perioada de fotografiere (1–2 săptămâni); (5) Analiză facilitată folosind metoda SHOWN (Ce vezi în această imagine/ Ce se întâmplă de fapt aici / Cum se conectează cu viața noastră/De ce? / Cum ne putem educa sau crește conștientizarea/ Ce putem face); (6) Narațiune colectivă; (7) Diseminare și advocacy.

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> Fotografia poate implica riscuri de siguranță (expunerea identității) și riscuri emoționale pentru participanții refugiați. Permiteți întotdeauna participanților control total asupra imaginilor care sunt distribuite public.

Metoda 4 — Povestire digitală pentru schimb cultural

4A. Narațiune, identitate și tehnologie

Storytelling-ul digital îmbină practica străveche a narațiunii cu instrumente digitale accesibile (video, audio, podcast, animație) pentru a crea povești la persoana întâi care împărtășesc experiențe personale și culturale. În educația interculturală, storytelling-ul digital amplifică vocile marginalizate; dezvoltă competențele digitale; creează artefacte ce pot fi distribuite, extinzând învățarea interculturală dincolo de grupul restrâns; și — aspect critic — îi poziționează pe participanți ca autori și producători ai propriei narațiuni culturale, nu ca obiecte ale reprezentării altora.

Instrumentul 2.4.1 — Atelier de Storytelling Digital (3 sesiuni)

Sesiune	Conținut
Sesiunea 1 — Descoperirea poveștii (2–3 ore)	Participanții completează un șablon personal de structură narativă („story spine"): „A fost odată ca niciodată… În fiecare zi… Până într-o zi… Din această cauză… Până când, în cele din urmă… Și de atunci încoace…". Cercuri de povești în grupuri mici: împărtășire, ascultare, identificarea nucleului emoțional. Selectarea unei singure povești pentru a fi dezvoltată.
Sesiunea 2 — Construirea poveștii (2–3 ore)	Colectează resurse vizuale: fotografii personale, desene, imagini găsite (fără drepturi de autor). Înregistrează narațiune audio (nota vocală de pe smartphone este suficientă). Adaugă sunet ambiental sau muzică de fundal dacă dorești.
Sesiunea 3 — Împărtășirea poveștii (2 ore)	Expune fiecare poveste grupului. Feedback structurat: Ce ai văzut? Ce te-a mișcat? Cu ce întrebare ai rămas? Discuție despre consimțământ: Cine ar trebui să vadă asta? Unde ar trebui să fie?

> 💡 **Pont pentru Facilitator**
>
> Storytelling-ul digital NU trebuie să fie finisat tehnic. O voce ezitantă și sinceră peste o singură fotografie este mai puternică decât o producție elegantă care distanțează povestitorul de experiența sa.

Metoda 5 — Mentorat între egali și învățarea de tipul “near-peer”

5A. Dovezile pentru învățarea între egali

Cercetarea privind mentoratul între egali în contexte de integrare este neobișnuit de consistentă: relațiile susținute între egali produc rezultate pe care niciun program structurat nu le poate reproduce. Un studiu din 2025 realizat de Hooli și colaboratorii a constatat că relațiile de mentorat între egali sunt printre cei mai puternici predictori ai apartenenței, conexiunii sociale și bunăstării în rândul tinerilor refugiați din comunitățile europene gazdă. UNICEF (2019) identifică mentoratul structurat între egali ca o abordare de bună practică pentru tinerii refugiați nou sosiți în mediile de educație formală, cu beneficii documentate atât pentru mentori, cât și pentru cei mentorați. Esențial, beneficiile mentoratului bine conceput sunt reciproce — tinerii din comunitatea gazdă care servesc drept mentori demonstrează, de asemenea, câștiguri măsurabile în competența interculturală, empatie și implicare civică.

Instrument 2.5.1 — Curriculum al Programului de Mentorat între Egali (Perioadă de 8 săptămâni)

Săptămână / Temă	Activitate	Prompt de reflecție
1 — Să te cunoști	Activitate comună la alegere (plimbare, joc, mâncare)	Ce m-a surprins la partenerul meu
2 — Lumile noastre	Desenează sau fotografiază "un loc care contează pentru mine"; împărtășește	Ce valori reprezintă acest loc pentru mine?
3 — Limbaj & Expresie	Învățați-vă unii pe alții o frază în limba voastră; discutați	Ce se pierde/câștigă în traducere?
4 — Navigarea prin spații noi	Experiență comună a unui loc nou în comunitate	Ce m-a ajutat? Ce m-a provocat?
5 — Puncte forte și daruri	Apreciere reciprocă: numește 3 puncte forte la partenerul tău	Ce puncte forte am descoperit prin această relație?
6 — Provocări și Suport	Conversație structurată despre o provocare curentă pe care o întâmpină fiecare; resurse de semnalizare	Ce sprijin mi-aș fi dorit să fie disponibil când aveam nevoie?
7 — Construind viitoruri	Panouri de viziune sau colaj: "Viața mea peste 5 ani"	Ce împărtășim noi în viziunile noastre? Unde diferă ele?
8 — Celebrare	Expoziție sau prezentare comună; sărbătoare	Ce voi aduce eu din această relație?

Metoda 6 — Simulări, Jocuri și Învățare Activă

6A. De ce funcționează jocurile

Jocurile de simulare creează medii de învățare în care realitățile sociale abstracte — procese birocratice, asimetrii de putere, neînțelegeri culturale — devin întrupate și resimțite visceral. Cercetările în

domeniul jocurilor educaționale arată constant că simulările bine concepute produc schimbări de atitudine mai durabile decât transferul de informații, în special atunci când sunt combinate cu debriefing riguros și structurat. În educația interculturală a tineretului, simulările au o funcție specifică: creează condiții în care participanții pot dezvolta perspective prin experiență structurată, nu doar prin instruire.

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> ESENȚIAL: Jocul Călătoriei Migrației (vezi Secțiunea 4, Exercițiul 4.2.1) nu trebuie niciodată să fie organizat cu participanți care sunt ei înșiși în proces de azil sau care au sosit în ultimele 12 luni, fără consimțământ individual explicit și fără un facilitator dedicat pentru starea de bine a participanților. În cazul în care aveți dubii, nu rulați exerciții de simulare.

6B. Spectrul metodelor de învățare activă

Metodă	Descriere	Cel mai bun pentru
Joc de simulare	Participanții joacă roluri într-un scenariu structurat	Construirea înțelegerii sistemice, preluarea perspectivei celuilalt
Joc de rol	Interacțiune scurtă bazată pe scenarii	Exersarea abilităților specifice de comunicare
Teatru Forum	Participanții intervin într-un scenariu interpretat pentru a-i schimba rezultatul	Dezvoltarea autonomiei, explorarea răspunsurilor la discriminare
Dezbateri	Argument structurat asupra unei propuneri, adesea împotriva propriei poziții	Dezvoltarea flexibilității cognitive, argumentația
Carduri de scenariu	Discuție în grupuri mici despre un scenariu scris	Introducere progresivă în teme sensibile
World Café	Discuții rotative în grupuri mici pe întrebări conexe	Generarea unor perspective diverse, sinteză

Metoda 7 — Comunitatea de Practică (CoP) și Reflecția Practicianului

7A. De ce practicienii au nevoie de comunități de practică

Niciun facilitator nu se îmbunătățește izolat. Teoria Comunităților de Practică a lui Wenger-Trayner și Wenger-Trayner (2015) — comunități de practicieni care împărtășesc un domeniu de expertiză, practică comună și construiesc un repertoriu comun de instrumente și resurse — a fost aplicată pe scară largă în contexte educaționale și de lucru cu tinerii. Practicienii integrați în comunități reflexive produc programe mai bune și își susțin propria bunăstare și angajament profesional mai eficient decât cei care lucrează izolat.

4. Aducerea laolaltă (Luna 1): Identifică 4–8 practicieni din regiunea sau sectorul tău de activitate. Organizează o întâlnire de împărtășire: fiecare persoană descrie un succes recent și o provocare actuală.
5. Definiți domeniul (Luna 1): Restrângeți domeniul (de exemplu, "facilitarea interculturală cu tineri refugiați cu vârste între 14–18 ani în medii nonformale" este mai generativă decât "lucrul cu tineri").
6. Stabiliți comunitatea (Luna 2): Conveniți asupra frecvenței, formatului și rotației de facilitare. Lunar este de obicei optim. Angajați-vă la minimum 6 întâlniri înainte de a evalua.
7. Construirea repertoriului (continuu): Fiecare întâlnire generează o mică resursă comună: un nou instrument testat și evaluat; un protocol adaptat; un studiu de caz documentat.
8. Conectează-te în exterior (din luna a 4-a): Conectează-ți CoP-ul la Calendarul European de Formare al SALTO-YOUTH, la agențiile naționale Erasmus+ și la rețelele de învățare pentru munca cu tineret ale Consiliului Europei.

Pauză de reflecție

Ce s-ar schimba în practica dumneavoastră dacă ați avea o comunitate de colegi de încredere cu care să împărtășiți provocări și instrumente în fiecare lună? Ce stă între dumneavoastră și crearea sau aderarea la o astfel de comunitate?

SECȚIUNEA 3— CAPITOLE TEMATICE: DE LA FUNDAMENTARE LA APLICAREA PE TEREN

Capitolul A — Înțelegerea strămutării forțate

A.1 Definirea strămutării: terminologie și cadre legale

Strămutarea forțată nu este un fenomen omogen. Definiția juridică fundamentală rămâne Convenția ONU din 1951 privind statutul refugiaților (art. 1A), care definește un refugiat ca o persoană cu o teamă bine întemeiată de persecuție, bazată pe rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică. Protocolul din 1967 a eliminat limitările geografice și temporale inițiale, extinzând protecția la nivel global.

Categorie	Statut legal	Cadrul UE
Refugiat — care fuge de persecuție conform Convenției din 1951	Protejat; dreptul la nereturnare	Directiva privind calificările (2011/95/UE)
Solicitant de azil — a solicitat statutul de refugiat; decizie în așteptare	Protecție temporară în timpul procedurilor	Directiva privind procedurile de azil (2013/32/UE)
Protecția subsidiară — se confruntă cu prejudicii grave	Statut protejat cu drepturi limitate	Directiva privind calificările, art. 15
Persoane Strămutate Intern (IDP)	Fără protecție juridică internațională propriu-zisă	Principii Directoare privind Deplasarea Internă
Protecție temporară — situații de aflux masiv în UE	cu limită temporală; regenerabilă	Directiva UE privind protecția temporară (2001/55/CE); activată pentru persoanele din Ucraina în martie 2022
Persoană apatridă	vulnerabil; drepturi limitate	Convențiile privind apatridia din 1954 și 1961

Pauză de reflecție

Gândește-te la tinerii din programul tău actual. Știi care este statutul lor legal? Proiectarea programului tău ține cont de diferențele de drepturi la muncă, studiu sau acces la servicii?

A.2 Imaginea globală: Scară, tendințe și factori determinanți

Dovezi științifice

La sfârșitul anului 2024, 123,2 milioane de persoane au fost strămutate forțat la nivel mondial — echivalentul a una din 67 de persoane la nivel global, o cifră care aproape s-a dublat în ultimul deceniu (UNHCR, 2025a). Până la mijlocul anului 2025, această cifră a scăzut ușor la 117,3 milioane — prima

scădere din peste un deceniu, determinată în principal de întoarcerea sirienilor — deși UNHCR avertizează că acest lucru nu reprezintă neapărat o rezolvare a crizelor. Până la sfârșitul anului 2024, existau 42,7 milioane de refugiați la nivel global — 69% din doar cinci țări: Sudan, Siria, Afganistan, Ucraina și Sudanul de Sud. Contrar narațiunilor dominante ale UE, 67% dintre refugiați sunt găzduiți în țările vecine, iar țările cu venituri mici și medii găzduiesc 73% din refugiații lumii. Copiii reprezintă 41% din toți refugiații; femeile și fetele reprezintă 50%.

A.3 Factori cheie de strămutare

1. Conflict și persecuție politică (Siria, Sudan, Afganistan, RDC, Myanmar): Conflictul armat rămâne principalul motor
2. Climă și factori de mediu (Sahel, Pacific, Asia de Sud): Se preconizează că strămutarea legată de climă va accelera semnificativ în perioada 2030–2050
3. Sărăcia și inegalitatea structurală: Deși sărăcia singură nu conferă statut de refugiat, precaritatea economică extremă se intersectează și agravează strămutarea din zonele de conflict

A.4 Contextul Sosirii în UE: Sisteme de recepție și lacune de integrare

Pactul UE privind Migrația și Azilul — un pachet de zece acte legislative care reglementează toate etapele gestionării azilului și migrației — este programat să intre în aplicare deplină la 12 iunie 2026. Prevederile sale includ noi reglementări de screening, o reglementare privind procedura de azil care standardizează procesele între statele membre și un mecanism de solidaritate pentru distribuirea responsabilității pentru solicitanții de azil în întreaga UE. Pentru educatori și lucrători în tineret, cel mai semnificativ impact al Pactului este o posibilă accelerare a timpului de procesare a azilului și, în consecință, a tranziției de la sistemul de recepție la sistemul de integrare — scurtând timpul disponibil pentru sprijinul educațional inițial.

Capitolul B — Rute de integrare în UE și țările partenere

B.1 Ce este integrarea? Modele și sisteme

Conceptul de integrare în politica migrației a fost contestat, redefinit și măsurat în multiple moduri în statele membre ale UE. Trei modele dominante structurează dezbaterea:

Modelul de Asimilare se așteaptă ca noii veniți să adopte cultura, limba și normele societății gazdă, abandonând în același timp propria lor distinctivitate culturală. Criticat pe larg în literatura academică, acest model produce prejudicii psihologice, pierderi culturale și izolare socială — în special pentru tinerii care navighează prin formarea identității în adolescență (Berry, 1997).

Modelul Multiculturalismului păstrează distinctivitatea culturală prin sprijin instituțional pentru comunitățile minoritare. Deși acest model evită presiunea asimilaționistă, a fost criticat pentru că ar putea reduce interacțiunea între grupuri și favorizează societăți paralele, nu cu adevărat integrate.

Modelul de Integrare Interculturală —baza acestui Toolkit — tratează integrarea ca pe un proces bidirecțional de adaptare și schimb reciproc. Atât noii veniți, cât și societățile primitoare sunt schimbate de această întâlnire; ambele grupuri contribuie și beneficiază de schimbul intercultural. Acest model este susținut de Consiliul Europei (2008), Planul de Acțiune al UE privind Integrarea și Incluziunea 2021–2027 și o bază de dovezi din ce în ce mai solidă (Nature Communications, 2025).

B.2 Cadrul de integrare al UE: Arhitectura politicilor publice

Instrument de politică	Prevederi cheie	Relevanță pentru practicieni
Planul de Acțiune al UE privind Integrarea și Incluziunea 2021–2027	Educație, ocuparea forței de muncă, sănătate, locuințe; Mandat Erasmus+	Cadru pentru proiectarea programelor și aplicațiile de finanțare
Directiva UE privind protecția temporară (activată în martie 2022)	Accesul la educație, angajare, servicii medicale pentru refugiații ucraineni	Permite înscrierea școlară și participarea la programe
Directiva privind calificările 2011/95/UE	Definește drepturile conferite de statutul de refugiat și de protecție subsidiară	Clarifică sprijinul la care au acces refugiații
Pactul UE privind Migrația și Azil (iunie 2026)	Proceduri standardizate de azil; mecanism de solidaritate	Termenele accelerate influențează momentul în care începe integrarea educațională
Consiliul Europei Rec CM/Rec(2022)1	Educație plurilingvă și interculturală pentru cultura democratică	Cadru metodologic pentru predarea adaptată la diversitatea lingvistică sensibilă la limbi

Dovezi științifice

O analiză globală de referință din 2025, publicată în Nature Communications — care a centralizat peste 5.000 de indicatori statistici din 1.114 studii anterioare realizate pe un eșantion de 571.260 de migranți și refugiați din prima generație — a concluzionat că integrarea reușită depinde cel mai mult de sentimentul de conectare socială. În schimb, aceasta este grav afectată de stresul de adaptare la o nouă cultură și de discriminarea resimțită. Fiecare program care creează legături umane autentice — și fiecare acțiune care reduce discriminarea — aduce un beneficiu direct și măsurabil în procesul de integrare.

Capitolul C — Educația interculturală: de la paradigme multiculturale la interculturale

C.1 Schimbarea de paradigmă: De la recunoașterea diferenței la construirea punților

Trecerea de la educația multiculturală la cea interculturală reprezintă o reorientare fundamentală a scopului educațional. Educația multiculturală, așa cum era practicată pe scară largă în anii 1980 și 1990, funcționa în principal la nivel de recunoaștere: recunoașterea existenței diversității culturale, celebrarea diferențelor și urmărirea reducerii prejudecăților prin expunerea la culturi diverse. Deși acest lucru a reprezentat un progres important, cercetările critice ulterioare i-au identificat limitările: risca să trateze culturile ca entități statice și omogene; putea întări stereotipurile chiar dacă intenționa să le conteste; și adesea lăsa neexaminate structurile de putere care produc inegalitate.

Educația interculturală funcționează la nivelul transformării: urmărește nu doar să recunoască diversitatea, ci să construiască competențele, relațiile și condițiile instituționale prin care indivizii diverși să se poată întâlni cu adevărat, să învețe unii de la alții și să contribuie la proiecte sociale comune.

C.2 Peisajul politic al UE pentru educația interculturală

- Strategia UE de la Lisabona (2000): A înființat Cadrul European al Calificărilor; a început integrarea competențelor interculturale în competențele cheie
- Recomandarea competențelor cheie (2006, actualizată 2018): A inclus "Conștientizarea și Expresia Culturală" ca una dintre cele opt competențe cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții
- Cadrul CDC al Consiliului Europei (2018): Cea mai cuprinzătoare articulare a competențelor democratice și interculturale pentru sistemele educaționale
- Planul de acțiune al UE privind integrarea și incluziunea 2021–2027: A poziționat educația interculturală ca instrument de integrare de bază
- Strategia de Educație a Consiliului Europei 2024–2030: Dezvoltarea competențelor interculturale și democratice impuse în educația formală și non-formală

C.3 Abordări pedagogice: de la teorie la practică

Dovezi științifice

O revizuire sistematică din 2025 a 28 de studii (extrase din 4.904 surse evaluate) a identificat trei practici replicabile de predare și învățare în clasă care dezvoltă în mod fiabil competența interculturală: învățarea despre cultură, reflecția asupra culturii și interacțiunea între culturi (Tandfonline, 2025). Cele șapte metode din Secțiunea 2 a acestui Toolkit se pliază direct pe toate cele trei categorii.

Capitolul D — Dezvoltarea competențelor interculturale

Cadre de competențe D.1: CDC și dincolo de el

Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică (CDC) al Consiliului Europei oferă cadrul de referință pentru dezvoltarea competențelor interculturale în contextele educaționale europene. Cele 20 de competențe ale sale sunt organizate în patru domenii:

Domeniu	Competențe
Valori	Demnitatea umană și drepturile omului; Diversitatea culturală; Democrația, justiția, echitatea, egalitatea, statul de drept
Atitudini	Deschidere față de alteritate culturală; Respect; Spirit civic; Responsabilitate; Autoeficacitate; Toleranță față de ambiguitate
Abilități	Învățare autonomă; Gândire analitică și critică; Ascultare și observație; Empatie; Flexibilitate și adaptabilitate; Abilități lingvistice, comunicative și plurilingve; Cooperare; Rezolvarea conflictelor
Cunoaștere și înțelegere critică	Cunoașterea de sine; Cunoașterea lumii; Cunoașterea limbajului și comunicării

D.2 Evaluarea competenței interculturale

Evaluarea competenței interculturale în mediile de învățare non-formală necesită instrumente care să surprindă dezvoltarea atitudinii și a abilităților — și care să respecte intimitatea și demnitatea participanților provenind din medii diverse. Sunt recomandate trei abordări validate:

4. Inventarul de Dezvoltare Interculturală (IDI) (Hammer et al., 2003): Un instrument de sondaj validat psihometric care evaluează orientarea unei persoane față de diferența culturală. Este cel mai bine folosit ca instrument de autoevaluare pentru practicieni în acest context.
5. Rubrica de competență interculturală (Instrumentul 2.6.1, mai jos): O rubrică observațională simplificată pentru mediile de educație a tinerilor, adaptată din cadrul CDC și concepută pentru utilizarea facilitatorului sau autoevaluare.
6. Documentarea portofoliului Youthpass: Auto-documentarea participativă a dezvoltării competențelor — cel mai potrivit mecanism de validare contextual pentru Erasmus+ și alte medii de învățare non-formală.

Instrumentul 2.6.1 — Grila de Competență Interculturală (Autoevaluarea Participanților)

Domeniul competențelor	Nivel inițial	În curs de dezvoltare	Nivel realizat	Nivel avansat
Deschidere față de alteritatea culturală	Prefer să stau cu oameni din propriul meu mediu	Încep să fiu curios despre alte culturi	Caut oportunități de a interacționa cu alte medii culturale	Construiesc activ relații interculturale și facilitez întâlnirile altora
Toleranța ambiguității	Mă simt inconfortabil când nu înțeleg de ce cineva se comportă așa	Pot rămâne cu incertitudinea pentru perioade scurte; Pun întrebări	Mă simt confortabil cu ambiguitatea și o văd ca parte a învățării interculturale	Găsesc incertitudinea interculturală generatoare; îmi stimulează o reflexie mai profundă
Empatie	Îmi este greu să înțeleg perspective foarte diferite de ale mele	Pot recunoaște când alții au sentimente sau perspective diferite	Încerc activ să văd situațiile din alte perspective cultural	Mă mișc fluid între perspective și pot reprezenta cu acuratețe punctele de vedere ale altora
Rezolvarea conflictelor	Evit sau escaladez conflictele interculturale	Pot recunoaște conflictul intercultural, dar mă lupt să-l abordez constructiv	Pot naviga dezacordurile interculturale cu respect și curiozitate	Mediez conflictele interculturale și îi ajut pe alții să ajungă la o rezolvare constructivă

Capitolul E — Bunăstarea, integrarea socială și impactul pe termen lung al educației interculturale

E.1 Cadre de referință privind bunăstarea tinerilor refugiați și migranți

Bunăstarea tinerilor refugiați și migranți este modelată de o interacțiune complexă de factori individuali, sociali și sistemici. Cadrul de bunăstare al UNICEF (2019) identifică cinci domenii deosebit de relevante pentru populațiile tinere strămutate: bunăstarea materială (siguranță, locuință, nevoi de

bază); relații (apartenență, conexiune socială); sănătate (fizică și mentală); bunăstare subiectivă (percepție pozitivă de sine, sentiment de agenție); și educație (acces, incluziune, realizare). Intervențiile în educația interculturală abordează direct trei dintre aceste cinci domenii: relațiile, bunăstarea subiectivă și educația.

Dovezi științifice

Meta-analiza Nature Communications din 2025 — cea mai mare de până acum privind integrarea și bunăstarea în rândul migranților și refugiaților — a constatat cum conectivitatea socială nu este doar corelată, ci predictivă a rezultatelor pe termen lung privind bunăstarea și integrarea. Bunăstarea sprijină capacitatea de a construi conexiuni sociale, iar conexiunile sociale susțin bunăstarea. Programele interculturale pentru tineri care dezvoltă cu adevărat apartenența funcționează astfel ca intervenții în domeniul bunăstarii, nu doar ca intervenții educaționale.

E.2 Sprijin psiho-social și rolul educatorului

Educatorii și lucrătorii de tineret nu sunt terapeuți. Este important de precizat clar: granița dintre sprijinul psiho-social și intervenția terapeutică trebuie menținută, atât din motive etice, cât și pentru că practicienii care își depășesc rolul riscă să provoace prejudicii. Totuși, educatorii și lucrătorii cu tineret joacă un rol psihosocial esențial — ca adulți consecvenți și de încredere în viața tinerilor; ca creatori de medii sigure, previzibile și structurate; și ca și persoane care referă tinerii către sprijin specializat atunci când este necesar.

Studiu de caz: Munca cu tineret informată de traumă ca răspuns la strămutarea ucraineană

În 2022, Consiliul Europei a lansat un program de formare în Lucrul cu Tinerii Informat despre Traumă în Ucraina, ca răspuns la invazia rusă la scară largă. Programul a produs un Ghid pentru lucrătorii de tineret care lucrează cu populații strămutate, care a fost folosit ulterior în formarea din România, Polonia și alte state membre ale UE. Ideea principală a Ghidului este că munca cu tineret informată despre traumă nu este un program specializat adăugat la munca normală cu tinerii — ci este o modalitate de lucru care modelează fiecare interacțiune, fiecare design de sesiune, fiecare alegere de cuvinte. Evaluările au raportat creșteri semnificative în încrederea facilitatorilor și creșterea implicării participanților și a retenției programelor (Oficiul Consiliului Europei în Ucraina, 2023).

E.3 Măsurarea impactului: Indicatori și evaluare

Indicator	Unealtă de măsurare	Sursa datelor
Apartenența și conexiunea socială	Scalele Ryff adaptate ale bunăstării psihologice	Auto-raportarea participanților înainte/după
Dezvoltarea competențelor interculturale	Rubrica CDC (Instrumentul 2.6.1) sau IDI	Auto-raportarea participanților sau observația facilitatorului

Diversitatea rețelelor sociale (conexiuni interculturale)	Cartografierea rețelei ego-ului	Poziționare de auto-raportare a participanților
Păstrarea și implicarea programelor	Date despre prezență/participare	Înregistrări ale facilitatorului
Completarea și calitatea Youthpass	Formularul Youthpass	Co-documentare între participanți și facilitatori

ODD / Link Erasmus+

Capitolul E are legătură directă cu ODD 3 (Sănătate bună și bunăstare), ODD 4 (Educație de calitate) și ODD 10 (Reducerea inegalităților).

SECȚIUNEA 4 — INSTRUMENTE PRACTICE: FIȘE DE LUCRU, EXERCIȚII ȘI EVALUARE

Secțiunea 4 a ghidului funcționează ca nucleu operațional, oferind practicienilor un set concret de instrumente pentru programele interculturale cu tineri refugiați sau strămutați forțat. Această secțiune face trecerea de la fundamentele teoretice la aplicabilitatea practică prin intermediul unor șabloane, exerciții pas cu pas și cadre de evaluare adaptate grupurilor mixte.

4.1 — Fișe de Proiectare și Facilitare a Atelierelor

4.1.A — Atelier de jumătate de zi: "De unde vin, unde aparțin"

Fișa de lucru 4.1.A — Prezentare generală a atelierului

Scop: Construirea competenței interculturale prin dialog structurat, expresie creativă și reflecție; crearea condițiilor pentru o întâlnire interculturală autentică. Format: Jumătate de zi (4 ore, inclusiv pauze) | Preferabil față în față; adaptabil pentru hibrid Dimensiunea grupului: 12–24 participanți | Facilitatori: 2 co-facilitatori recomandat Vârstă țintă: 14–25 | Suport lingvistic: materiale de facilitare multilingve; recomandă carduri vizuale

Materiale necesare

- Foi mari de hârtie flipchart (minim 4 pe grup)
- Marcaje colorate (minim 3 culori per participant)
- Post-it-uri în trei culori
- Hartă a lumii (imprimabilă sau proiectată)
- Șablon de aisberg cultural (câte un participant fiecărui participant)
- Jurnale de reflecție (câte unul per participant — păstrate pentru portofoliul Youthpass)
- Camera aranjată în grupuri mici de mese de 4–6 (NU în rânduri)
- Perete de cuvinte multilingv: Identitate · Cultură · Apartenență · Stereotip · Presupunere · Curiozitate

Fluxul întreg al sesiunii

Timp	Fază	Activitate	Acțiunea facilitatorului	Materiale
00:00–00:05	SOSIRE	Participanții intră și aleg un loc	Cântă muzică ambientală din diferite tradiții culturale	Insigne cu nume, muzică
00:05–00:20	BUN VENIT ȘI CONTRACTARE	Bun venit, prezentare generală, acorduri de grup	Prezintă 4 acorduri propuse; grupul modifică și confirmă	Flipchart cu acorduri
00:20–00:35	ÎNCĂLZIRE: Nume și mișcare	Fiecare participant introduce numele + un gest care reprezintă ceva despre el	Modelele de facilitatori mai întâi; celebrează diversitatea gesturilor	Niciuna

00:35–01:05	EXPLORARE 1: De unde vin	Activitate "Journey Line": desenează o cronologie cu 3 locuri semnificative	Circulă în liniște; oferă sprijin. Declarație: "Tu decizi ce incluzi și ce păstrezi privat."	Hârtie mare, markere colorate
01:05–01:30	ÎMPĂRȚIREA ÎN PERECHI	Împărtășirea liniilor evolutive (journey lines) cu un partener selectat deliberat dintr-un mediu cultural diferit	Co-facilitatorul sprijină participanții mai tăcuți; observă dinamica puterii	Linii de călătorie/journey lines
01:30–01:45	PAUZĂ	Pauză informală cu muzică multilingvă	Facilitatorii circulă informal; verifică	Răcoritoare
01:45–02:15	EXPLORARE 2: Aisbergul	Exercițiul Aisbergului Cultural (Instrumentul 2.1.2)	Întrebări suplimentare: "Ce v-a surprins la ceea ce ați pus sub linia de plutire?"	Șabloane de aisberg
02:15–02:50	APROFUNDAREE: Dialogul în acvariu	Cercul interior de 5 voluntari: "Spune un lucru pe care ți-ai dori să-l înțeleagă lumea despre istoricul tău cultural?"	Se pune accent pe participarea voluntară; cercul exterior reflectă asupra procesului, nu asupra conținutului	Două cercuri concentrice
02:50–03:10	TRANSFER: Carduri de angajament	Fiecare participant scrie/desenează: (1) Un lucru pe care l-am învățat. (2) O presupunere pe care vreau să o pun sub semnul întrebării. (3) O acțiune pe care o voi face săptămâna viitoare.	Participanții păstrează carduri; explică legătura cu Youthpass	Șablon pentru card de angajament
03:10–03:25	ÎNCHEIERE: Runda de apreciere	Cerc în picioare: fiecare participant împărtășește un cuvânt sau un gest care surprinde experiența sa	Facilitatorul încheie: numește ce s-a observat; confirmă grupul; previzualizează pașii următori	Niciuna
03:25–03:30	DEBRIEFING INDIVIDUAL	Facilitatori disponibili pentru conversații 1:1	Asigură-te că sunt cunoscute căile de trimitere	Carduri de recomandare

Șablon de Acorduri de Grup Imprimabile

Acord	Ce înseamnă în practică
Respect	Onorează povestea fiecăruia ca fiind validă și reală, chiar dacă diferă de a ta
Curiozitatea în detrimentul judecății	Pune întrebări din interes autentic, nu pentru a contesta sau corecta
Dreptul de a te opri în orice moment/de a nu împărtăși	Oricine poate alege să nu împărtășească în orice moment, fără nicio explicație
Confidențialitate	Poveștile personale împărtășite în această cameră rămân în această cameră
Vorbește din experiență	Folosește afirmații cu "eu"; nu vorbi în numele culturii, comunității sau grupului tău

Înaintezi / Dă-te înapoi	Dacă tinzi să fii tăcut, încearcă să contribui. Dacă tinzi să domini, lasă loc pentru ceilalți.

Pont pe tru Facilitator

Postează acordurile în cel puțin două limbi. Invită grupul să adauge un acord propriu — acest act de co-creare crește semnificativ proprietatea.

⚠ Notă informată despre traumă

Pentru grupurile cu un procent ridicat de refugiați sosiți recent (în 6–18 luni), reduceți profunzimea biografică a activității Journey Line. Folosiți un prompt "locuri care contează" în locul unui prompt "evenimente din viață". Aveți întotdeauna un contact de sprijin disponibil.

Ghidul de adaptare 4.1.C pentru diferite contexte

Context	Adaptări cheie
Refugiați noi sosiți (0–6 luni)	Reducerea profunzimii biografice; creșterea metodelor vizuale și fizice; oferirea de sprijin lingvistic pe tot parcursul; colaborarea cu un interpret din comunitate
Grupuri de tineri mixte refugiați + nativi	Proiectează perechi și grupuri cu tineri din medii diverse; monitorizează și abordează asimetriile de putere; validează atât adaptarea culturală, cât și reținerea
Online/hibrid	Folosiți Miro sau Padlet pentru activități vizuale; Fishbowl devine "spotlight share" în apelul video; cartoline de angajament completate în document digital partajat
Cadru școlar/ la clasă	Reducerea presiunii de timp; alinierea obiectivelor curriculare; asigurarea informării profesorilor; luarea în considerare a consimțământului părinților pentru activitățile sensibile
Contexte de justiție juvenilă sau de protecție a minorilor	Protocoale îmbunătățite informate despre traumă; facilitatori suplimentari; modalități clare de referire; modificări revizuite cu profesioniști în asistență socială

4.2 — Exerciții interactive și jocuri de simulare

Exercițiul 4.2.1 — Jocul Traseului Migrației

Scop: Să dezvolte empatie și o înțelegere critică a experienței migrației forțate; să dezvolte competențe de adoptare a unei alte perspective; să stimuleze o discuție reflexivă despre factorii sistemici din procesele de obținere a statutului de refugiat și de azil.

Format: 60–90 minute | Dimensiunea grupului: 16–32 participanți | Vârstă: 15–25 | Co-facilitatori: Minim 2

> ⚠ **Notă informată despre traumă**
>
> ESENȚIAL: Acest exercițiu nu trebuie niciodată efectuat cu participanți care sunt ei înșiși în proces de azil sau care au sosit în ultimele 12 luni, fără consimțământ individual explicit și un facilitator dedicat pentru asigurarea stării de bine/ bunăstării participanților. Dacă aveți dubii, nu desfășurați acest exercițiu. Înlocuiți cu exercițiul Carduri pentru Perspectivă (Exercițiul 4.2.2).

Ghid de facilitare — Jocul Traseul Migrației

7. Pregătirea facilitatorului (minim 1 oră înainte): Imprimarea și decuparea tuturor cardurilor de rol; amenajarea sălii pe „stații" care reprezintă etapele parcursului; pregătirea „cardurilor de eveniment"; instruirea co-facilitatorului; pregătirea materialelor de procesare (debriefing) și a informațiilor de redirecționare pentru suport psihologic/bunăstare; plasarea unui „card de pauză" clar vizibil — orice participant poate ridica acest card pentru a opri jocul fără a oferi explicații.
8. Pasul 1 — Încadrare și siguranță (10 minute): Facilitatorul afirmă: "Vom face un exercițiu de simulare. Aceasta este o simulare — ne poate oferi doar o mică fereastră către experiențe mult mai complexe, periculoase și emoționale decât orice putem crea într-o cameră. Scopul nu este să înțelegem pe deplin ce experimentează refugiații — asta ar fi imposibil. Scopul este să începem să înțelegem unele dintre forțele structurale și alegerile imposibile implicate."
9. Pasul 2 — Atribuirea rolurilor (5 minute): Participanții primesc fișe de rol care descriu o persoană cu un anumit background, situație familială și motivul pentru deplasare. Rolurile trebuie să fie fictive și să nu fie modelate după experiența reală a vreunui participant.
10. Pasul 3 — Etapele călătoriei (30–40 minute): Participanții navighează prin stații: decizia de a fugi; trecerea frontierei; înregistrare; centrul de primire; interviul pentru azil; perioada de așteptare; rezultatul. La fiecare stație, participanții se confruntă cu puncte de decizie și carduri de evenimente aleatorii care introduc obstacole sistemice.
11. Pasul 4 — Debriefing (20–30 minute): Secvență structurată: (Imediat) "Cum te simți acum, în persoana ta — nu ca personajul tău?"; (Experiență) "Ce te-a surprins? Ce a fost cel mai dificil?"; (Sistemic) "Ce factori structurali au modelat rezultatele?"; (Conexiune) "Cum se leagă asta de ceea ce știi despre experiențele oamenilor reali?"; (Încheiere) "Simularea s-a încheiat. Suntem acum din nou în această cameră, ca noi înșine."

Exercițiul 4.2.2 — Carduri pentru perspectivă

Scop: O alternativă cu risc redus la Jocul Traseul Migrației care dezvoltă capacitatea de adoptare a perspectivei celuilalt, fără a recurge la simulare.

Materiale: Un set de 20–30 de carduri cu scenarii, fiecare descriind un moment specific cu care se confruntă o persoană care navighează prin procesele de migrație forțată sau integrare. Participanții discută în grupuri mici: Cu ce decizie se confruntă această persoană? Ce resurse are? Ce obstacole? Ce ați face? Ce dezvăluie acest lucru despre sistem?

Scenariile ar trebui să includă: sosirea la un punct de trecere a frontierei; integrarea într-o școală unde nimeni nu vorbește limba ta; completarea unui formular de cerere de azil; să ți se spună că trebuie să aștepți doi ani pentru o decizie; să primești o decizie negativă; să explici unui profesor de ce nu ai documente școlare.

4.3 — Photovoice și instrumente participative bazate pe arte

4.3.O cartografiere corporală

Cartografierea corpului este o metodă artistică participativă, originară din cercetarea în sănătate și educația HIV/SIDA din sudul Africii, în care participanții desenează o siluetă la scară naturală a propriului corp și o folosesc pentru a-și reprezenta experiențele, emoțiile, punctele forte și aspirațiile. În educația interculturală cu tinerii, cartografierea corporală creează o punte puternică între dimensiunile somatice și emoționale ale experienței migrației forțate și dimensiunile sociale și cognitive ale învățării interculturale.

Note de facilitare: (1) Oferă întotdeauna o alternativă dacă participanții nu doresc să-și traseze corpul fizic — pot desena o figură simbolică. (2) Imaginile create sunt proprietatea participanților. Nicio imagine nu trebuie distribuită sau folosită în vreun fel fără consimțământ scris explicit. (3) Cartografierea corpului nu este recomandată ca sesiune independentă; ar trebui să fie integrată într-un program multi-sesiune în care există deja instaurată relația de încredere.

4.3.B Proiecte de Radio Comunitar și Podcasturi

Proiectele de radio comunitar și podcasturi oferă un vehicul puternic pentru amplificarea vocii tinerilor. Grupuri de refugiați și tineri din comunitatea gazdă planifică, cercetează și produc scurte piese audio (5–15 minute) pe teme alese de ei. Procesul de cercetare colaborativă, interviu, scenariu și producție dezvoltă simultan multiple competențe — comunicare, alfabetizare digitală, colaborare, percepție interculturală — producând în același timp un artefact partajabil cu valoare autentică pentru comunitate.

> **ODD / Link Erasmus+**
>
> Acest tip de activitate are legătură directă cu activitățile Erasmus+ KA1 de Schimb de Tineret și contribuie la Competențele Cheie 4 (Digital), 6 (Conștientizare Culturală) și 8 (Antreprenoriat).

4.4 — Evaluare, Monitorizare și Integrarea Youthpass

4.4.A Principii de evaluare pentru programele interculturale

Evaluarea programelor interculturale pentru tineret trebuie să fie: participativă (participanții sunt implicați în proiectarea și realizarea propriei evaluări); multimodală (captarea dimensiunilor atitudinii, abilităților și cunoștințelor prin metode variate); formativă și sumativă (construind reflecție pe tot parcursul acestui proces, nu doar la final); și să ia în considerare principiile legate de echitate (recunoscând că instrumentele standardizate de evaluare pot dezavantaja participanții cu competențe limitate în limba țării gazdă).

4.4.B Cadrul de Evaluare

Fișă de lucru 4.4.1 — Cadrul de Evaluare a Programelor

Nivel	Ce să evaluezi / Metode	Sincronizare
Reacție	Participanții au găsit sesiunile utile și captivante? — Formulare de feedback (scală vizuală pentru contexte cu alfabetizare scăzută); observație informală	Sfârșitul fiecărei sesiuni
Învățare	Ce competențe au fost dezvoltate? — Autoevaluare a rubricilor CDC (Instrumentul 2.6.1); Declarații Youthpass	Pre/post program
Comportament	Au aplicat participanții învățarea în viața lor? — Sondaj de urmărire pe 3 luni; observația mentorilor	3 luni după program
Rezultate	Ce s-a schimbat la nivel comunitar? — Date despre rezultatele comunității; Interviuri cu actorii relevanți	6–12 luni după program

4.4.C Utilizarea participativă a Youthpass — Ghid pas cu pas

1. Introduceți la început: Prezentați cele opt competențe cheie la prima sesiune a programului, folosind limbaj accesibil și formate vizuale
2. Check-in la mijloc: Organizează o sesiune structurată de autoevaluare folosind Rubrica de Competențe Interculturale (Instrumentul 2.6.1)
3. Încheierea programului: Fiecare participant își completează declarația Youthpass cu sprijinul facilitatorului, reflectând asupra dovezilor concrete privind dezvoltarea competențelor
4. Runda de apreciere a colegilor: Participanții oferă observații specifice, comportamentale, asupra creșterii celorlalți pentru a îmbogăți autoevaluările
5. Aprobarea facilitatorului: Revizuiți și co-semnați fiecare Youthpass; asigurați-vă că descrierea este specifică, onestă și cu adevărat utilă ca acreditare portabilă

> **Ponturi pentru Facilitator**
>
> Pentru participanții cu cunoștințe limitate de scriere, Youthpass, oferă suport pentru dictare sau suport multilingv pentru redactare de la un interpret instruit. Declarația de competență poate fi scrisă în orice limbă și tradusă.

SECȚIUNEA 5 — RECOMANDĂRI, DIRECȚII VIITOARE ȘI BIBLIOTECĂ DE RESURSE

Această secțiune sintetizează dovezile, metodologiile, studiile de caz și cadrele prezentate pe tot parcursul Toolkit-ului în recomandări ce pot fi puse în practică, specifice diferitelor categorii de actori relevanți. Este intenționat orientată spre viitor: bazată pe ceea ce ne arată literatura de specialitate și practica că funcționează, adaptată în același timp la contextul european și global în evoluție — inclusiv migrația forțată, prioritățile apelului Erasmus+ 2026 și implementarea Pactului UE pentru Migrație și Azil începând cu 12 iunie 2026.

5.1 — Recomandări pentru educatori și lucrători de tineret

Recomandarea 1: Integrarea practicilor bazate pe înțelegerea traumei ca fundament, nu ca element adiacent

Facilitarea informată despre traumă este baza etică pentru oricine lucrează cu tineri care au trecut prin strămutare forțată. Cadrul de șase principii SAMHSA (2014) oferă arhitectura operațională. În termeni practici:

- Începe fiecare grup nou cu stabilirea explicită a normelor care să stabilească siguranța ca o responsabilitate colectivă
- Nu solicitați niciodată dezvăluirea experiențelor de viață trăite; poziționați participarea ca fiind voluntară și auto-dirijată
- Colaborează cu profesioniști în sănătate mintală sau asistenți sociali pentru a stabili modalități de referire dacă este nevoie, înainte de începerea programelor
- Finalizați instruirea informată despre traumă înainte de a facilita ateliere cu participanți tineri refugiați sau strămutați

Prompt de autoevaluare

Înainte de a proiecta următorul tău program intercultural, răspunde: (1) Ce presupuneri culturale sunt încorporate în stilul meu de facilitare? (2) Cine din grupul meu țintă s-ar simți cel mai puțin văzut de metodologia mea implicită? (3) Ce ar trebui să schimb pentru a face această sesiune accesibilă unui participant cu cunoștințe de limbă limitate și expunere recentă la traume?

Recomandarea 2: Dezvoltă-ți și documentează propria competență interculturală

Niciun facilitator nu poate ghida participanții dincolo de propria sa limită de dezvoltare personală și profesională. Cadru de competențe CDC (2018) se aplică în aceeași măsură practicienilor, cât și participanților. Evaluează-ți periodic propria orientare interculturală, implică-te în practici de reflecție structurată și urmează programe de dezvoltare profesională continuă prin intermediul rețelei SALTO-YOUTH și al seriei de manuale T-Kit ale Uniunii Europene.

Recomandarea 3: Folosiți YouthPass sistematic și participativ

Youthpass — atunci când este co-creat cu participanții, nu completat de facilitatori în numele lor — devine un adevărat instrument de învățare reflexivă și o acreditare portabilă, cu valoare reală în contexte de integrare. Urmărește ghidul participativ Youthpass în patru pași din Secțiunea 4.4.C.

Recomandarea 4: Construiți modalități susținute de învățare între colegi

Sesiunile individuale de schimb între egali produc un impact de durată limitat. Proiectează programe cu acțiuni de mentorat integrate de cel puțin 8–12 săptămâni, cu mentori instruiți, monitorizare regulată și structuri de învățare reciprocă care rezistă dinamicii ajutor-ajutor (vezi Instrumentul 2.5.1).

Recomandarea 5: Alătură-te sau creează o comunitate de practică

Practicienii integrați în comunități reflexive produc programe mai bune și își susțin propria stare de bine mai eficient (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner, 2015). Căutați sau convocați o Comunitate de Practică intersectorială în regiunea dumneavoastră, folosind Instrumentul 2.7.1 ca ghid de lansare.

Pauză de reflecție

Care dintre aceste cinci recomandări ți se pare cea mai urgentă în contextul tău actual de practică? Care schimbare structurală ar susține cel mai direct acest lucru?

5.2 — Recomandări pentru Organizații ale Societății Civile și ONG-uri

Recomandarea 1: Trecerea de la proiecție la instituționalizare

Integrați principiile educației interculturale în guvernanța organizațională, practicile de angajare și designul serviciilor — nu doar în proiecte finanțate separat. Dezvoltați planuri de sustenabilitate ca și componentă de bază a fiecărei aplicații Erasmus+ KA2. Susțineți finanțarea de bază pe mai mulți ani, invocând Planul de Acțiune al UE privind Integrarea și Incluziunea 2021–2027 ca mandat politic.

Recomandarea 2: Implicarea beneficiarilor ca și co-designeri

Lista de verificare a auditului participării pentru organizații

- Tinerii refugiați/migranți sau cu istoric de migrație fac parte din consilii consultative sau de guvernanță?
- Participanții sunt implicați în proiectarea instrumentelor de evaluare pentru programele care le deservesc?
- Au tinerii o autoritate reală de codecizie asupra cel puțin unui element de design al programului?
- Există locuri de muncă plătite — nu doar poziții de voluntariat — disponibile pentru absolvenții programelor?
- Este co-facilitarea de către participanți cu experiență de viață o practică standard, cu remunerație adecvată?

Recomandarea 3: Valorificați strategic apelul Erasmus+ 2026

Apelul Erasmus+ 2026 a fost lansat pe 12 noiembrie 2025, cu un buget de aproximativ 5,2 miliarde de euro. Dezvoltarea competențelor interculturale se încadrează clar în cele patru priorități orizontale ale sale.

Acțiune	Relevanță	Note
KA1 — Schimburi de tineret	Contactul intercultural direct între grupuri mixte	Până la 28.000 € pe proiect
KA2 — Parteneriate de Cooperare	Dezvoltarea instrumentelor, curriculelor și metodologiilor	Până la 400.000 € pe parcursul a 3 ani
Corpul European de Solidaritate (ESC)	Stagii de voluntariat intercultural pe termen lung	Stagii individuale; granturi pentru organizații gazdă
KA2-CB — Dezvoltarea capacității	Consolidarea organizațiilor din țările partenere	Prioritate: Balcanii de Vest, Parteneriatul de Est, Marea Mediterană de Sud

5.3 — Recomandări pentru instituțiile de educație formală

Recomandarea 1: Profesionalizarea formării cadrele didactice interculturale

Integrarea dezvoltării competențelor interculturale în pregătirea profesorilor folosind Cadrul CDC ca standard de competență. Asigurați-vă că toate programele de formare a profesorilor includ cel puțin un modul despre pedagogia informată despre traumă, cu atenție specială acordată elevilor refugiați și migranți nou sosiți.

Recomandarea 2: Proiectați școli pentru interacțiune interculturală activă,nu doar pentru coexistență interculturală pasivă

Prezența elevilor din medii diverse interculturale într-o școală nu produce, de una singură, învățare interculturală. Proiectați oportunități structurate de contact intergrupal — proiecte curriculare, activități extracurriculare mixte, scheme de mentorat între colegi — care să atingă condițiile de statut egal și cooperare pe care cercetările arată că produc rezultate pozitive (Pettigrew & Tropp, 2006).

Recomandarea 3: Abordați limba ca resursă, nu ca pe o barieră

Abordările educaționale plurilingve — validate de Recomandarea Consiliului Europei CM/Rec(2022)1 — tratează limbile native ale elevilor ca resurse cognitive și culturale, nu ca lacune. Creează oportunități de exprimare multilingvă în cadrul sarcinilor academice structurate; celebrează diversitatea lingvistică; și colaborează cu interpreți comunitari instruiți în contexte educaționale.

5.4— Recomandări pentru factorii de decizie și finanțatori

1. Finanțarea programelor de educație interculturală pentru tineret pe mai mulți ani. Ciclurile de proiecte de un singur an sunt structural incompatibile cu programele susținute, bazate pe relații, despre care dovezile arată că produc rezultate durabile.
2. Stabiliți standarde de competență interculturală în formarea educatorilor. Competențele Cadrului CDC ar trebui să fie elemente obligatorii ale licențierii profesorilor și lucrătorilor cu tineret și ale dezvoltării profesionale continue.
3. Aliniați politica de integrare educațională cu Pactul UE privind Migrația și Azil 2026. Termenele accelerate de procesare a azilului în cadrul Pactului vor necesita un sprijin educațional mai devreme și mai intens; finanțarea trebuie să urmeze acest proces.

4. Investiți în infrastructura de evaluare. Realizați evaluări longitudinale ale programelor interculturale de educație pentru tineret care urmăresc rezultatele pe parcursul a 2–5 ani, inclusiv indicatori de bunăstare, participare civică și integrare socială.

5.5 — Bibliotecă de resurse recomandate

Resursă	Descriere și acces
Cadrul CDC al Consiliului Europei (2018)	Cadru pentru 20 de competențe democratice și interculturale; include instrumente de autoevaluare a practicienilor — rm.coe.int/ref-framework-of-competences-for-democratic-culture
T-Kit despre Învățarea Interculturală (Consiliul Europei/Comisia Europeană)	Resursă clasică de educație non-formală despre metode interculturale; disponibilă în mai multe limbi — youth.coe.int
Compass: Manual pentru Educația pentru Drepturile Omului cu Tineri	Manual cuprinzător bazat pe activități, incluzând instrumente interculturale și anti-discriminare — compass.coe.int
Centrul de Resurse pentru Incluziune și Diversitate SALTO-YOUTH	Cel mai mare depozit european de instrumente incluzive pentru lucrul cu tinerii, calendar de formare, bază de date de experți — salto-youth.net/include
Resurse educaționale UNHCR	Documente de politici, date și instrumente practice pentru lucrul cu elevi refugiați — unhcr.org/education
Platforma Youthpass	Recunoașterea competențelor pentru învățarea non-formală Erasmus+ — youthpass.eu
Ghid pentru Lucru cu Tinerii Informat despre Traumă (Consiliul Europei, 2023)	Dezvoltat pentru contextul războiului din Ucraina; aplicabil în întreaga UE; disponibil în mai multe limbi — coe.int/en/web/youth
ECRE (Consiliul European pentru Refugiați și Exilați)	Analize ale politicilor și modificări legislative privind legislația UE privind azilul și integrarea — ecre.org
Planul de acțiune al UE pentru integrare și incluziune 2021–2027	Document de politici pentru integrare, programare și justificarea finanțării — european-commission.europa.eu

SECȚIUNEA 6 — SINTEZĂ, IMPERATIVE ȘI GHIDUL PRACTIC

6.1 — Sinteza pe care o reclamă dovezile actuale

Acest Toolkit s-a bazat pe o singură convingere: aceea că educația interculturală a tinerilor, livrată cu rigoare metodologică, angajament etic și sprijin structural, este una dintre cele mai importante investiții pe care o societate le poate face. Dovezile prezentate în Secțiunile 1–5 nu doar susțin această convingere — ci o fac urgentă.

Până la sfârșitul anului 2024, peste 123,2 milioane de persoane rămâneau strămutate forțat la nivel mondial — un record care a crescut în fiecare an timp de peste un deceniu (UNHCR, 2025a). Până la mijlocul anului 2025, această cifră a scăzut ușor pentru prima dată, ajungând la 117,3 milioane — dar UNHCR avertizează că această reducere este fragilă și nu indică rezolvarea crizelor subiacente. Răspunsul de politici al UE atinge un prag decisiv: Pactul UE privind Migrația și Azilul intră în aplicare deplină în 12 iunie 2026, reproiectând fundamental peisajul administrativ în care cadrele didactice trebuie să activeze.

Dovezile metodologice din acest Toolkit converg către trei concluzii ireductibile:

1 Competența interculturală este realizabilă, măsurabilă și consecventă

O meta-analiză de referință, ce sintetizează 5.066 de efecte estimate în cadrul a 1.114 studii primare pe un eșantion de 571.260 de migranți și refugiați din prima generație, relevă faptul că succesul integrării este susținut în modul cel mai determinant de sentimentul de conectare socială (Nature Communications, 2025). Educația interculturală răspunde direct ambelor dimensiuni ale acestei ecuații, dezvoltând relațiile sociale și competențele de comunicare care dezvoltă conexiuni, contracarând totodată în mod activ prejudecățile și excluderea care generează discriminare

2 Practicile de lucru în clasă și cu tinerii au o bază solidă de dovezi replicabilă

O analiză sistematică a 28 de studii a identificat trei practici de bază: învățarea despre cultură, reflecția asupra culturii și interacțiunea între culturi (Tandfonline, 2025). Metodele elaborate în Secțiunea 2 se potrivesc direct cu toate cele trei. Această convergență între cercetarea sistematică și metodologia dezvoltată de practicieni nu este o coincidență; este rezultatul unui design iterativ, receptiv la dovezi.

3 Domeniul trebuie să reziste tehnocratizării

O analiză din 2025 în Frontiers in Education avertizează că educația interculturală riscă să fie redusă la o formare tehnocratică care impune cadrele occidentale, neglijând în același timp perspectivele non-occidentale, și că reflecția critică — permițând cursanților să pună la îndoială presupunerile și să-și imagineze alternative sociale mai drepte — este esențială pentru potențialul său transformator (Hajisoteriou, 2025). Fiecare facilitator care folosește acest Toolkit trebuie să mențină această tensiune: între practica fiabilă bazată pe dovezi și o educație cu adevărat critică, transformatoare.

6.2 — Apeluri la acțiune

Pentru practicienii care folosesc acest Ghid practic

1. Începe de unde ești. Alege o metodă din Secțiunea 2 și un instrument din Secțiunea 4. Implementeaz-o în următoarea sesiune. Reflectează asupra experienței folosind structura CoP din Instrumentul 2.7.1.
2. Documentează și distribuie. Domeniul se îmbunătățește atunci când practicienii împărtășesc ce funcționează și ce nu. Contribuie cu adaptările, studiile de caz și feedback-ul tău către rețeaua ta națională Erasmus+, SALTO-YOUTH sau platforma digitală a proiectului CofP4RYS.
3. Implică-te. Prezintă dovezile din acest Toolkit către liderii instituționali, finanțatorii și factorii de decizi. Argumentul pentru o educație interculturală susținută, pe mai mulți ani, bazată pe dovezi, este acum covârșitor de puternic.

Pentru organizații și rețele

4. Cartografiați-vă ecosistemul educațional intercultural. Cine din regiunea dumneavoastră face această muncă? Conectați-vă cu ei. Creați o comunitate regională de practică. Reduceți duplicarea; împărțiți resursele; susțineți colectiv.
5. Proiectează-ți următoarea aplicație Erasmus+ în jurul dovezilor. Apelul din 2026 este deschis. Construiește-ți proiectul pe baze metodologice solide — folosește Teoria Schimbării din Secțiunea 1.4 ca cadru logic al proiectului.
6. Comandă o evaluare longitudinală. Dacă organizația ta are capacitatea, proiectează un studiu de urmărire pe 3–5 ani care să urmărească participanții după finalizarea programului. Domeniul are nevoie de aceste dovezi.

6.3 — Toolkit-ul: Actualizări și Versiuni

Acest Toolkit este un document viu. Domeniul educației interculturale a tinerilor avansează rapid — apar noi cercetări, se adoptă noi politici, se testează noi instrumente. Consorțiul proiectului se angajează pentru:

- Revizuire anuală: Toolkit-ul va fi revizuit anual pe baza noilor dovezi, cu statistici actualizate și instrumente revizuite publicate în versiuni digitale
- Contribuții ale comunității: Practicienii sunt invitați să trimită adaptări, studii de caz și noi instrumente prin platforma digitală a proiectului, pentru a fi luate în considerare în edițiile viitoare
- Traducere: Întregul Toolkit va fi tradus progresiv în toate limbile organizațiilor partenere, cu versiuni adaptate cultural dezvoltate pentru contexte naționale specifice
- Acces deschis: Toate materialele rămân disponibile gratuit sub CC BY-NC-SA 4.0. Utilizatorii sunt încurajați să adapteze și să partajeze cu menționarea sursei.

> **Notă**
>
> Statisticile din acest Toolkit sunt verificate la momentul martie 2026. Utilizatorii care accesează Toolkit-ul după luna iunie 2026 ar trebui să consulte Raportul Global Trends al UNHCR (publicat anual în luna iunie) pentru cifrele actualizate în cee ace privește persoanele strămutate forțat și Ghidul Programului Erasmus+ pentru informații actualizate privind apelurile de finanțare.

GLOSAR AL TERMENILOR-CHEIE

Termen	Definiție
Solicitant de azil	O persoană care a depus cerere de protecție internațională (azil) într-o altă țară și așteaptă o decizie privind cererea sa.
Abordare bazată pe puncte forte	O orientare metodologică care pune în prim-plan punctele forte, abilitățile și resursele comunităților, mai degrabă decât lipsurile acestora.
Cadrul CDC	Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultura Democratică al Consiliului Europei (2018); definește 20 de competențe pentru participare democratică și interculturală.
Ipoteza contactului	teoria lui Allport (1954) conform căreia contactul pozitiv între grupuri în anumite condiții reduce prejudecățile; confirmată de Pettigrew & Tropp (2006)
Conștientizarea culturală	Un proces continuu, auto-reflexiv, de recunoaștere a propriei poziționări culturale și de a rămâne cu adevărat curios față de ceilalți; distinct de "competența culturală"
Storytelling digitală	O metodă participativă care combină instrumente narative și digitale pentru a crea povești la persoana întâi care împărtășesc experiențe personale și culturale
Erasmus+	programul UE pentru educație, formare, tineret și sport (2021–2027); un principal instrument de finanțare pentru educația interculturală a tineretului
Ciclul de învățare experiențială	Modelul de învățare al lui Kolb (1984) prin experiență, reflecție, conceptualizare și experimentare
Strămutare forțată	Deplasarea involuntară a persoanelor din casele lor din cauza persecuției, conflictelor, violenței sau încălcărilor drepturilor omului
IDP	Persoane strămutate intern; strămutate în propria țară fără a traversa o graniță internațională
Integrare	Un proces bidirecțional de adaptare reciprocă între noii veniți și societățile primitoare; nu este sinonim cu asimilarea
Competență interculturală	Abilitatea de a comunica și de a interacționa eficient și adecvat între mediile culturale; cuprinde cunoștințe, atitudini, abilități și reflecție critică
Dialogul Intercultural (ICD)	Schimb deschis și respectuos între indivizi și grupuri cu medii culturale diferite, având ca scop înțelegerea și coexistența reciprocă

Învățare non-formală (NFL)	Învățare intenționată, organizată, în afara curriculei formale; voluntară, centrată pe elev și orientată spre rezultate
Mentorat între egali	O relație structurată între două persoane de vârstă sau experiență similară, în care ambele învață una de la cealaltă
Photovoice	O metodă participativă de cercetare-acțiune folosind fotografia și dialogul facilitat pentru a genera cunoștințe și advocacy
Refugiat	O persoană care a fugit de persecuție pe baza rasei, religiei, naționalității, grupului social sau opiniei politice, așa cum este definită de Convenția ONU privind Refugiații din 1951
SAMHSA	Administrarea Serviciilor pentru Abuzul de Substanțe și Sănătatea Mintală; autorii Cadrului celor Șase Principii pentru Îngrijirea Informată de Traumă (2014)
ODD-uri	Obiectivele de Dezvoltare Durabilă; cele 17 obiective globale ale ONU pentru 2030; ODD-urile 4, 10, 16, 17 sunt cel mai direct aliniate cu acest Toolkit
Protecție temporară	Un statut specific UE pentru situații de aflux masiv; activat pentru refugiații ucraineni din martie 2022
Practică informată despre traumă	Un mod de lucru care recunoaște impactul larg răspândit al traumei și integrează cunoștințele despre traumă în practică, politici și proceduri
UDL	Design Universal pentru Învățare; un cadru care asigură multiple mijloace de reprezentare, acțiune/exprimare și implicare în designul educațional
Youthpass	Instrumentul de recunoaștere a competențelor al UE pentru activitățile de învățare non-formală Erasmus+ și ale Corpului European de Solidaritate

BIBLIOGRAFIE

Ager, A. și Strang, A. (2008). Înțelegerea integrării: Un cadru conceptual. Revista de Studii privind Refugiații, 21(2), 166–191.

Allport, G. W. (1954). Natura prejudecății. Addison-Wesley.

Banks, J. A. (2004). Diversitate și educație pentru cetățenie: Perspective globale. Jossey-Bass.

Berry, J. W. (1997). Imigrație, aculturație și adaptare. Psihologie Aplicată, 46(1), 5–34.

CAST. (2018). Liniile directoare pentru proiectarea universală a învățării, versiunea 2.2. cast.org

Consiliul Europei. (2008). Cartea albă privind dialogul intercultural: Să trăim împreună ca egali în demnitate. Consiliul Europei.

Consiliul Europei. (2018). Cadrul de referință al competențelor pentru o cultură democratică. Consiliul Europei.

Biroul Consiliului Europei în Ucraina. (2023). Lucrul de tineret bazat pe conștientizarea traumei: Ghid pentru lucrătorii de tineret care activează în rândul populațiilor strămutate.

Consiliul Uniunii Europene. (2025). Pactul UE privind migrația și azilul: Prezentare generală și calendarul de implementare.

Erasmus+. (2023). Ghidul Youthpass: Documentarea și recunoașterea învățării non-formale în activitățile de tineret Erasmus+. Comisia Europeană.

Comisia Europeană. (2020). Planul de acțiune al UE privind integrarea și incluziunea 2021–2027.

Comisia Europeană. (2023a). Ghidul programului Erasmus+ 2023.

Comisia Europeană. (2023c). Integrarea refugiaților în UE: Date Eurostat.

Comisia Europeană. (2025). Cererea de propuneri Erasmus+ 2026. europa.eu

Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene. (2023). Competențele interculturale și democratice în sistemele de învățământ din UE: Analiză comparativă.

Faas, D., Hajisoteriou, C. și Angelides, P. (2014). Educația interculturală în Europa. Revista Britanică de Cercetare Educațională, 40(2), 300–318.

Frontiere în Psihologie. (2024). Concepte școlare sensibile la traumă pentru elevii cu statut de refugiat: O analiză sistematică.

Hajisoteriou, C. (2025). Perspective critice asupra educației interculturale în Europa. Frontiere în Educație, 10.

Hall, E. T. (1976). Dincolo de cultură. Anchor Books.

Hammer, M. R., Bennett, M. J. și Wiseman, R. (2003). Măsurarea sensitivității interculturale. Revista Internațională de Relații Interculturale, 27(4), 421–443.

Hooli, L., Björklund, I., Kuusisto, A., Torppa, M. și Kumpulainen, K. (2025). Mentoratul intercultural între semeni și integrarea tinerilor refugiați în comunitățile-gazdă europene. *ESPIRAL*, 18(36), 1–18.

Kolb, D. A. (1984). Învățarea experiențială. Prentice-Hall.

Kretzmann, J. P. și McKnight, J. L. (1993). Construcția comunitară din interior spre exterior. ACTA Publications.

Mar, R. A. și Oatley, K. (2008). Funcția ficțiunii. Perspective asupra Științei Psihologice, 3(3), 173–192.

Meer, N. și Modood, T. (2012). Prin ce se diferențiază interculturalismul de multiculturalism? Revista de Studii Interculturale, 33(2), 175–196.

Comunicări din Natură. (2025). Conectarea socială ca predictor al rezultatelor integrării în rândul migranților și refugiaților din prima generație: O meta-analiză a 1114 studii. Comunicări din Natură, 16.

Pettigrew, T. F. și Tropp, L. R. (2006). O testare meta-analitivă a teoriei contactului intergrupuri. Revista de Psihologie a Personalității și Psihologie Socială, 90(5), 751–783.

SALTO-YOUTH. (2024). Raport anual și prezentare generală a resurselor: Centrul de resurse pentru incluziune și diversitate. salto-youth.net

SAMHSA. (2014). Conceptul SAMHSA privind trauma și ghidul pentru o abordare bazată pe conștientizarea traumei. Publicația Departamentului de Sănătate și Servicii Umane al SUA Nr. (SMA) 14-4884.

Platforma online Taylor & Francis. (2025). Dezvoltarea competenței interculturale prin practica la clasă: O analiză sistematică. Revista de Educație Interculturală.

Tervalon, M. și Murray-García, J. (1998). Conștientizarea culturală versus competența culturală. Revista de Asistență Medicală pentru Populațiile aflate în sărăcie și Subdeservite, 9(2), 117–125.

Adunarea Generală a ONU. (1951). Convenția privind statutul refugiaților. Organizația Națiunilor Unite.

Înaltul Comisar al ONU pentru Refugiați (UNHCR). (2025a). Raportul privind tendințele globale: Strămutarea forțată în 2024.

Înaltul Comisar al ONU pentru Refugiați (UNHCR). (2025b). Tendințe semestriale 2025. unhcr.org

UNICEF (2019). Practici promițătoare pentru accesul echitabil la o educație de calitate pentru copiii refugiați.

Wang, C. și Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, metodologie și utilizare. Educație pentru Sănătate și Comportament, 24(3), 369–387.

Wenger-Trayner, E. și Wenger-Trayner, B. (2015). Învățarea în practică. Routledge.

© 2026 — Licență Creative Commons CC BY 4.0